

MIRELA ŽUPAN*

DIJETE U MEĐUNARODNOM PRIVATNOM PRAVU

1. MODELI UNIFIKACIJE KROZ EUROPSKO MEĐUNARODNO PRIVATNO PRAVO

Svaki građanskopravni odnos ili potraživanje može biti međunarodno obilježeno, ako činjenice vezane za osobe, predmet ili pak mjesto izvršenja neke obveze ukazuju na povezanost s većim brojem pravnih sustava. Tomu nisu iznimka niti sporovi vezani za obitelj i dijete. Rješavanju prekograničnog statusnog pitanja ili pak ostvarivanju pravne zaštite u vezi s nekim od osobnih ili imovinskih prava djeteta, pristupamo bitno drukčije nego tuzemnim situacijama. Primjeni nacionalnog prava ovdje prethodi utvrđivanje međunarodne nadležnosti. Ako naša tijela jesu nadležna postupati, predstoji im traženje materijalnog prava koje je mjerodavno za bit spora. Ako je pravna zaštita djetetu pružena u inozemstvu, postavlja se pitanje priznavanja učinaka strane odluke.

Odgovore na gore izdvojena pitanja nalazimo u mozaiku pravnih propisa međunarodne, europske i nacionalne provenijencije. Globalno ujednačavanje međunarodnog privatnog prava u domeni obitelji i djece odavno provodi Haška konferencija za međunarodno privatno pravo (Haška konferencija). Inspirirane njezinim uspjesima te vođene idejom pune slobode kretanja osoba, države članice Europske unije (EU) kreću s paralelnom unifikacijom prava na regionalnoj razini. Olakšavanje međusobnog pravnog prometa započinje konvencijskim putem, da bi se od 1997. pretočilo u “pozajednično” pravo. Treba voditi računa o ograničenom mandatu djelovanja institucija EU-a, s obzirom na to da je čl. 81. (nekadašnji čl. 65. Ugovora iz Amsterdama) Lisabonskog UFEU-a¹ namijenjen privatnom pravu s prekograničnim elementom, dok je materijalno i procesno privatno (građansko u širem smislu) pravo izvan njegova domašaja.² Koristeći druge pravne osnove

* Dr. sc. Mirela Župan, izvanredna profesorica, Katedra za međunarodno javno i privatno pravo, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Pravni fakultet Osijek.

¹ Pročišćene verzije Ugovora o Europskoj uniji i Ugovora o funkcioniranju Europske unije, SL EU C202/1.

² Van Calster (2016).

sfera EU-ova aktivizma proširena je i u pitanju pravne zaštite djece, poglavito domašajem odluka Suda EU-a. Ograničeno djelovanje EU-a ogleda se i u fenomenu "Europe u više brzina". Iako poboljšana suradnja nije pravna osnova ni u jednoj od uredbi usmjerenih na zaštitu djece, različite razine primjene uredbi moguće su u odnosu na one države članice koje ne sudjeluju u potpunosti u pravosudnoj suradnji u građanskim stvarima (Danska, Velika Britanija, Irska).³

Kada govorimo o aktivizmu EU-a u pravosudnoj suradnji u vezi sa zaštitom djece, neminovno se dotičemo i pitanja obveza koje za države članice proizlaze iz članstva u drugim međunarodnim organizacijama. U odnosu na prekograničnu zaštitu djece osobito je važan angažman država članica pri Haškoj konferenciji, Ujedinjenim narodima, Komisiji za građanska stanja te Vijeću Europe. Iako se u sferi zaštite temeljnih prava aktivizam EU-a prožima s aktivizmom Vijeća Europe,⁴ treba oprezno odvojiti ulogu ovih dviju organizacija te obveze nacionalnih država prema svakoj od njih. Ujedno u kontekstu ovih pitanja trebamo razmotriti ulogu EU-a naprama uloge država članica u tim međunarodnim organizacijama. Naime, Sud EU-a odlukom u tzv. Lugano mišljenju br. 1/03⁵ preslikao je dodijeljene unutrašnje nadležnosti prema čl. 81. (prijašnji 65.) na domenu vanjskih nadležnosti. Na taj je način bitno ograničio daljnji angažman država članica u bilo kojem drugom obliku univerzalne ili regionalne pravosudne suradnje s trećim državama. Štoviše, želeći uspostaviti balans unifikacije na svim razinama, EU je 2007. godine postala članica Haške konferencije.⁶ Shodno, u materijalnom području bilo koje uredbe ili direktive države članice izgubile su sve vanjske pregovaračke ovlasti.⁷ Konkretno, u pitanjima vezanim uz pravnu zaštitu djece manifestiralo se to jednostranim pristupanjem EU-a Haškoj konvenciji o uzdržavanju. Nadalje, EU pregovara na usvajanju *pro futuro* konvencija, primjerice onoj o obiteljskim sporazumima koji uključuju djecu.⁸

U odnosu na već sklopljene međunarodne sporazume pristup EU-a je šarolik. Hašku konvenciju o otmici ona je inkorporirala u Uredbu Brussels II *bis* te ju nadogradila. U odnosu na Hašku konvenciju o mjerama za zaštitu djece uputila je države članice da joj pristupe.⁹

³ Protokoli na UFEU Protokol br. 21. o položaju Ujedinjene Kraljevine i Irske, SL EU C 202/295; Protokol br. 22. o položaju Danske, SL EU C202/298.

⁴ Čl. 6. st. 2. UFEU-a.

⁵ Opinion 1/03, Opinion pursuant to Article 300(6) od 7. veljače 2006., EC ECLI:EU:C:2006:81.

⁶ Odluka Vijeća od 5. listopada 2006. o pristupanju Zajednice Haškoj konferenciji o međunarodnom privatnom pravu, SL EU L297/1.

⁷ Franzina (2016).

⁸ <https://www.hcch.net/en/projects/legislative-projects>.

⁹ Prijelazne odredbe Uredbe Brussels II *bis* nisu prilagođene primjeni Haške konvencije o mjerama za zaštitu djece. Župan (2017) 32.–33.

Sud EU-a mišljenjem br. 1/13¹⁰ tumači da se ovlast djelovanja EU-a odnosi čak i na pitanja vezana uz konvencije kojima su države pristupile prethodno komunitarizaciji. Tako je Sud EU-a interpretirao kako prihvat pristupa treće države Haškoj konvenciji o otmici više nije u nacionalnoj nego isključivoj nadležnosti EU-a.

2. PREKOGRANIČNA ZAŠTITA DJETETA – PRAVNI IZVORI

Korpus *acquisa* u pravosudnoj suradnji u odnosu na pravnu zaštitu djeteta neposredno reguliraju:

- Uredba (EZ) br. 2201/2003 od 27. studenoga 2003. o nadležnosti i priznanju i ovrsi odluka u bračnim predmetima i predmetima roditeljske odgovornosti i o ukidanju Uredbe (EZ) br. 1347/2000 (Uredba Brussels II *bis*)¹¹
- Uredba Vijeća (EU) 2019/1111 od 25. lipnja 2019. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom odgovornošću te o međunarodnoj otmici djece (Preinaka)¹²
- Uredba (EZ) Europskog parlamenta i Vijeća br. 4/2009 od 10. siječnja 2009. o međunarodnoj sudskoj nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju i ovrsi odluka te suradnji u predmetima uzdržavanja (Uredba o uzdržavanju)¹³ s uključenim Haškim protokolom o mjerodavnom pravu za uzdržavanje iz 2007. (Haški protokol o uzdržavanju).¹⁴

Pitanja vezana uz prekograničnu zaštitu djeteta mogu se pojaviti i u kontekstu drugih uredbi, osobito:

- Uredbe (EU) br. 650/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 4. srpnja 2012. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznavanju i izvršavanju odluka i prihvaćanju i izvršavanju javnih isprava u nasljednim stvarima i o uspostavi Europske potvrde o nasljeđivanju (Uredba o nasljeđivanju)¹⁵
- Uredbe (EU) 2016/1191 Europskog parlamenta i Vijeća od 6. srpnja 2016. o promicanju slobodnog kretanja građana pojednostavnjenjem zahtjeva za predočavanje

¹⁰ Mišljenje Suda 1/13 od 14. listopada 2014. ECLI:EU:C:2014:2303.

¹¹ SL EU L338/1.

¹² SL EU L178/1.

¹³ SL EU L7/1.

¹⁴ SL EU L331/19.

¹⁵ SL EU L 201/107.

određenih javnih isprava u Europskoj uniji i o izmjeni Uredbe (EU) br. 1024/2012 (Uredba o javnim ispravama).¹⁶

Sustav dopunjavaju uredbe koje reguliraju određene postupovne momente pravosuđenja u predmetima sa stranim elementom¹⁷ te instrumenti *acquisa* koji se primjenjuju u svojstvu općih akata.¹⁸ Nadalje, u kontekstu zaštite primarnog skrbnika djeteta može doći do primjene Uredbe o mjerama zaštite.¹⁹

Na prekograničnu zaštitu djeteta primjenjuje se i konvencijsko pravo, a poglavito su relevantne konvencije Haške konferencije:

- Haška konvencija od 5. listopada 1961. o ukidanju potrebe legalizacije stranih javnih isprava (Haška konvencija o apostilu)²⁰
- Haška konvencija od 15. studenog 1965. o dostavi u inozemstvo sudskih i izvan-sudskih dokumenata u građanskim ili trgovačkim stvarima (Haška konvencija o dostavi)²¹
- Haška konvencija od 19. listopada 1996. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju, izvršenju i suradnji u vezi s roditeljskom skrbi i mjerama za zaštitu djece (Haška konvencija o mjerama za zaštitu djece)²²
- Haška konvencija od 25. listopada 1980. o građanskopravnim vidovima međunarodne otmice djece (Haška konvencija o otmici)²³
- Haška konvencija od 23. studenog 2007. o međunarodnoj naplati potpore za djecu i drugih oblika obiteljskog uzdržavanja (Haška konvencija o uzdržavanju)²⁴
- Haški protokol o mjerodavnom pravu za uzdržavanje.²⁵

¹⁶ SL EU L 200/1.

¹⁷ Npr. Uredba o dostavi, izvođenju dokaza itd. Vidjeti Poretti (2016) 91.–122.

¹⁸ Npr. uspostava sudačke mreže, administrativne suradnje, vidjeti Župan (2019).

¹⁹ Uredba (EU) br. 606/2013, Europskog parlamenta i Vijeća od 12. lipnja 2013. o uzajamnom priznavanju zaštitnih mjera u građanskim stvarima, SL EU L181/4.

²⁰ Narodne novine, broj 11/2011.

²¹ Narodne novine, broj 10/2005. Vidjeti čl. 18. st. 3. Uredbe Brussels II *bis*; čl. 11. st. 3. Uredbe o uzdržavanju.

²² Narodne novine, broj 5/2009. Komisija je usvojila dvije odluke da sve države moraju pristupiti ovoj Konvenciji. Posljednja je to učinila Italija u listopadu 2015., te je stoga danas na snazi u svim državama članicama EU-a. <http://www.hcch.net/index-en.php?act=conventions.status&cid=24>.

²³ Narodne novine, broj 8/2018 (notifikacijom o sukcesiji Republika Hrvatska je stranka od 8. listopada 1991., Narodne novine, Međunarodni ugovori, broj 4/1994). Vidjeti čl. 10. i 11. Uredbe Brussels II *bis*, na snazi u svim državama članicama EU-a. http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=70.

²⁴ SL EU L113/1.

²⁵ Vidjeti bilj. 8. Preambule i čl. 15. Uredbe o uzdržavanju; Haški protokol o uzdržavanju.

Konvencije kojima se na globalnoj razini štite ljudska prava ili općenito prava djece također su neodvojive od europskog sustava. Tu je poglavito važna konvencija Vijeća Europe:

- Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda iz 1950.²⁶

Iz sustava konvencijskoga prava Ujedinjenih naroda to su:

- Konvencija o pravima djeteta iz 1989.²⁷
- Konvencija o ostvarivanju alimentacijskih zahtjeva u inozemstvu iz 1956.²⁸

Od konvencijskoga prava za prekograničnu zaštitu djece može biti relevantna i Konvencija o nadležnosti te priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima²⁹ (tzv. Lugano konvencija), čemu svjedoči i praksa Suda EU-a u predmetu C467/16 *Schlömp*.³⁰

Kada je u pitanju nacionalni režim, pitanja koja su izostavljena iz europske odnosno međunarodne unifikacije regulira novi

- Zakon o međunarodnom privatnom pravu (ZMPP) od 4. listopada 2017., stupio na snagu 29. siječnja 2019.

Uz novi ZMPP nacionalni pravni okvir čine i implementacijski propisi, ali i neki drugi sektorski zakoni.³¹

- Zakon o provedbi Uredbe (EU) br. 650/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 4. srpnja 2012. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznavanju i izvršavanju odluka i prihvaćanju i izvršavanju javnih isprava u nasljednim stvarima i o uspostavi europske potvrde o nasljeđivanju³²

²⁶ Protokol br. 1., Protokol br. 4, Protokol br. 6., Protokol br. 7., Narodne novine, Međunarodni ugovori, broj 18/1997, 6/1999 – proč. tekst, 8/1999 – ispr.; Protokol br. 13., Narodne novine, Međunarodni ugovori, broj 14/2002, 13/2003., Protokol br. 12., Narodne novine, Međunarodni ugovori, broj 14/2002, 9/2005, Protokol br. 14. uz ovu Konvenciju, Narodne novine, Međunarodni ugovori, broj 1/2006 i 2/2010.

²⁷ 1577 UNTS 3, Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori, broj 15/1990, Narodne novine, Međunarodni ugovori, broj 12/93, 20/1997.

²⁸ 286 UNTS 3, Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori, broj 2/1960, Narodne novine, Međunarodni ugovori, broj 4/1994.

²⁹ SL EU L339/3.

³⁰ Predmet C467/16 *Schlömp* [2017] ECLI:EU:C:2017:993.

³¹ Zakon o parničnom postupku (ZPP), Narodne novine, broj 53/1991, 91/1992, 58/1993, 112/1999, 88/2001, 117/2003, 88/2005, 2/2007, 84/2008, 123/2008, 57/2011, 148/2011, 25/2013, 89/2014; Obiteljski zakon, Narodne novine, broj 116/2003, 17/2004, 136/2004, 107/2007, 57/2011, 61/2011, 25/2013, 5/2015, 103/2015; Ovršni zakon (OZ), Narodne novine, broj 112/2012, 25/2013, 93/2014; Zakon o mišljenju, Narodne novine, broj 18/2011.

³² Narodne novine, broj 152/2014.

- Zakon o provedbi Uredbe Vijeća (EZ) br. 2201/2003 o području nadležnosti, priznanja i izvršenja sudskih odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom skrbi³³
- Zakon o provedbi Uredbe Vijeća (EZ) br. 4/2009 o području nadležnosti, mjero-davnog prava, priznanja i izvršenja odluka te suradnji u stvarima koje se odnose na obveze uzdržavanja³⁴
- Zakon o provedbi Konvencije o građanskopravnim vidovima međunarodne otmi-ce djece.³⁵

ZMPP svojim upućujućim odredbama europske i međunarodne pravne izvore čini integralnim dijelom nacionalnog propisa.³⁶ Međutim, u hijerarhiji pravnih izvora uredbe i konvencije (u njihovu materijalnom polju primjene) imaju prednost nad nacionalnim rješenjima.³⁷

Treba ukazati na sektorski pristup i ograničeno polje primjene europskih uredbi u ovom području. Kako je europski zakonodavac postupno poduzimao zakonodavne akcije, tako je i polje primjene ovih uredbi relativno usko te iscjepkano. Stoga valja prihvatiti da će na isti predmet, a kojim se traži rješavanje većeg broja tužbenih zahtjeva, trebati primijeniti niz uredbi i konvencija. Nadalje, ove uredbe koegzistiraju s europskim i nacionalnim pravilima kojima se reguliraju neka druga pravna područja. Razgraničenje materijalnog polja primjene provodi se ponajprije preko uvodne odredbe pojedine uredbe ili konvencije, dok se potom kroz prijelazne odredbe jasno definira njihov međuodnos. U slučaju dvojbe, međusobno razgraničenje uredaba ili njihovo razgraničenje s konvencijama ili nacionalnim zakonima tumači Sud EU-a u Luxembourg.

Tako je primjerice u situaciji prekograničnog nasljeđivanja u predmetu *C-404/14 Matoušková*, Sud EU-a razgraničio primjenu nadležnosti za međunarodno nasljeđivanje vezano uz djecu. Shodno, ako se u kontekstu nasljednog postupka postavi pitanje davanja suglasnosti djeteta na sporazum o raspodjeli nasljedstva, treba provesti kvalifikaciju ovih zahtjeva te pitanja vezana uz roditeljsku odgovornost nad djecom podvrgnuti pravilima Uredbe Brussels II *bis*, a ne Uredbe o nasljeđivanju.³⁸ Slično može doći do prepletanja s

³³ Narodne novine, broj 127/2013.

³⁴ Narodne novine, broj 127/2013.

³⁵ Narodne novine, broj 99/2018.

³⁶ Vidjeti više Sikirić (2018), Župan (2018), Hoško (2019).

³⁷ Bouček (2014) 5.–37. Ovo potvrđuje i čl. 2. ZMPP-a.

³⁸ “(...) Uredbu br. 2201/2003 treba tumačiti na način da je odobrenje sporazuma o raspodjeli nasljedstva koji za račun malodobnih potomaka sklopi skrbnik mjera koja se odnosi na izvršavanje roditeljske odgovornosti u smislu članka 1. stavka 1. točke (b) te uredbe i koja stoga potpada pod njezino područje primjene, a ne mjera koja se odnosi na nasljeđivanje u smislu članka 1. stavka 3. točke (f) spomenute uredbe, isključena iz njezina područja primjene.” Predmet C404/14 *Matoušková* [2015] ECLI:EU:C:2015:653, t. 38.

pravilima koja nisu regulirana europskim ili međunarodnim pravom, primjerice u vezi s postupkom reguliranim nacionalnim upravnim pravom pri izdavanju osobnih isprava za dijete. Sud EU-a je u predmetu C–215/15 *Gogova* ponovio da je potrebno razdvojiti mjere koje se tiču djeteta, od onih koje su vezane uz nacionalni upravni postupak i nadležna tijela. Kriterij državljanstva ovih osoba više nije odlučan za sam postupak u vezi s roditeljskom skrbi pa će tako *Tužba kojom jedan od roditelja zahtijeva od suda da nadomjesti suglasnost drugog roditelja za putovanje djeteta izvan države članice njegova boravišta i izdavanje putovnice na ime tog djeteta spada u materijalno područje primjene Uredbe br. 2201/2003. (...), iako odluku donesenu po toj tužbi trebaju uzeti u obzir tijela države članice čije je navedeno dijete državljanin u okviru upravnog postupka za izdavanje te putovnice.*³⁹

Nadalje, europske uredbe u segmentu prekograničnog obiteljskog prava oslanjaju se na nacionalna postupovna prava te pripadajući ustroj pravosudnog sustava. Upravo se u tom kontekstu pojavila dvojba oko usklađenosti nacionalnih režima kojima se uvodi specijalizacija odnosno koncentracija nadležnosti u određenim prekograničnim predmetima. U predmetu C–498/14 *Bradbooke* riječ je bila o usklađenosti nacionalnog propisa s Uredbom Brussels II bis,⁴⁰ dok se u spojenim predmetima *Sanders i Hubert* dvojba odnosila na Uredbu o uzdržavanju.⁴¹ Sud EU-a potvrđuje da iako izvan nadležnosti EU-a, ova nacionalna pravila ne smiju narušavati koristan učinak uredbi.⁴² Nadalje, ako se nacionalnim sustavom smjera osigurati procesna efikasnost i kratkotrajnost postupaka, pri primjeni relevantnih odredaba unutarnjeg prava, nacionalni sud ih mora tumačiti u svjetlu prava Unije i osobito Uredbe. Sud pritom traži usklađivanje i s temeljnim pravima djeteta iz čl. 24. Povelje o temeljnim pravima.

Uloga se pravne prakse u sustavu EU-a ne smije se zanemariti jer svaka odluka Suda EU-a kojom on tumači određenu normu postaje ujedno i sastavni dio norme koju Sud tumači.⁴³

U konačnici, valja ukazati na rastući vertikalni utjecaj zaštite temeljnih ljudskih prava – ona presijecaju sve pravne izvore u sferi prekogranične zaštite djeteta. Naime, na progresivni razvoj prekograničnog ili međunarodnog obiteljskoga prava snažno utječu dva čimbenika: globalizacija i promicanje ljudskih prava.⁴⁴ Olakšavanje prekogranične mobilnosti stvara pozitivan pritisak na daljnju globalizaciju dok joj je protuteža zaštita ljudskih prava koja ublažava određene nepovoljne učinke globalizacije. Promicanje ljudskih prava

³⁹ Predmet C215/15 *Gogova* [2015] ECLI:EU:C:2015:763, t. 35.

⁴⁰ Predmet C498/14 PPU *Bradbooke* [2015] ECLI:EU:C:2015:3.

⁴¹ Spojeni predmeti C400/13 i C408/13 *Sanders i Huber* [2014] ECLI:EU:C:2014:2461.

⁴² Predmet *Bradbooke*, t. 50.

⁴³ Mikelsone (2013) 469.–495.

⁴⁴ Basedow (2000) 2.ff; Stark (2006) 8.; Stalford (2007) 107.

i pravosudne suradnje u obiteljskim predmetima uobičajeno su u korelaciji, ali je brojnost i porijeklo pravnih izvora dodatno zakompliciralo njihov međusobni odnos. Iako se promicanjem ljudskih prava bave brojne međunarodne organizacije, primarno mjesto u europskom kontekstu zauzima Vijeće Europe. Tako Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda predstavlja korektiv pravnih pravila svih ugovornica. Dodatno se, u okvirima Europske unije, ljudska prava ozbiljnije pozicioniraju od 2000. godine. Integracijom Povelje temeljnih prava⁴⁵ u korpus obvezujuće pravne stečevine, Ugovor iz Lisabona pred svaku je politiku EU-a postavio test ljudskih prava. Shodno, odredbe svih razina treba tumačiti uvažavajući zaštitu temeljnih prava djeteta. Pitanja koja se posebno problematiziraju odnose se na pravo na pristup sudu i pravično suđenje te saznatljivost i primjenu stranog prava u prekograničnim predmetima,⁴⁶ zaštitu prava na privatnost i zaštitu prava na obiteljski život, kao i najbolji interes djeteta u prekograničnim predmetima.⁴⁷ Bogatu sudsku praksu nalazimo u praksi Europskog suda za ljudska prava u vezi s pitanjem "sive zove", kao što je zamjensko majčinstvo.⁴⁸

3. DIJETE U TIPIČNIM MEĐUNARODNO OBILJEŽENIM SITUACIJAMA U HRVATSKOM PRAVNOM PORETKU: MJERODAVNO PRAVO

3.1. Osobni status djeteta u užem smislu

Prvi skup međunarodno obilježenih pitanja u kojima se može naći dijete čine pitanja osobnog statusa, koji u užem smislu obuhvaća pravnu i poslovnu sposobnost djeteta te pravo na ime.

Materijalnopravna rješenja razlikuju se s obzirom na djelomične poslovne sposobnosti ili nesposobnosti; osobito se kod starijih maloljetnika nameću pitanja: koje ugovore smiju zaključiti, kada se mogu zaposliti, stupiti u brak i sl. Bitne razlike među materijalnim pravnim porecima mogu biti i u pitanju dobi u kojoj dijete stječe punoljetnost, a sve je to povod sukobu zakona. Odgovori su u našem sustavu regulirani općom normom iz čl. 14. ZMPP-a koja predviđa primjenu materijalnog prava države čiji je dijete državljanin.

⁴⁵ Povelja o temeljnim pravima Europske unije, 2010/C 83/02.

⁴⁶ Stuij (2015) 185.–211.

⁴⁷ Kiestra Louwrens (2014), Fawcett; Ní Shúilleabháin; Shah (2016) 707.–711.; Paulussen; Takács; Lazić; Van Rompuy (2016) 161.–211.; Medić (2017) 283.–300.

⁴⁸ Župan; Puljko; Sukačić (2013), 7.–20. Vidjeti spojene zahtjeve *Menesson protiv Francuske*, Zahtjev br. 65192/11 i *Labassee protiv Francuske*, Zahtjev br. 65941/11, presuda od 26. travnja 2014.; odluku Velikog vijeća u zahtjevu *Paradiso i Campanelli protiv Italije*, Zahtjev br. 25358/12, presuda od 24. siječnja 2017.

Imajući u vidu da je državljanstvo poveznica promjenjivog karaktera, zakonodavac doskače mogućem mobilnom sukobu zakona propisujući kako se jedanput stečena poslovna sposobnost ne gubi promjenom državljanstva. Za pitanja obiteljskog i nasljednog prava to je jedina poveznica (usp. čl. 14. st. 4.), ali je za pitanja ugovorne prirode zakonodavac proširio krug mjerodavnih prava: ako je pravni posao sklopljen između osoba koje se nalaze u istoj državi, osoba koja nije poslovno sposobna prema pravu svoga državljanstva smatra se poslovno sposobnom ako je sposobna prema pravu države u kojoj je pravni posao sklopljen, a druga strana za tu nesposobnost nije znala ili nije mogla znati. Ako dijete koje prema pravu svoga državljanstva nije poslovno sposobno, sklopi ugovor u državi prema čijem bi pravu ono bilo poslovno sposobno, takav bismo ugovor morali smatrati valjanim.⁴⁹

Novina je za naš pravni sustav odredba čl. 18. ZMPP-a koja popunjava dosadašnju normativnu prazninu u vezi s osobnim imenom.⁵⁰ Zakonodavac propisuje mjerodavnost prava državljanstva fizičke osobe kad je posrijedi osobno ime. Ipak, on daje ograničenu autonomiju u odabiru modela osobnoga imena i kod upisa imena djeteta. Shodno, roditelji odnosno zakonski zastupnici djeteta mogu pred matičnim uredom odabrati model osobnoga imena prema pravu države čije državljanstvo ima jedno od njih ili model koji predviđa hrvatsko pravo ako jedno od njih u Hrvatskoj ima uobičajeno boravište. Normiranje osobnog imena povećat će pravnu sigurnost i otkloniti dosad česte šepave statuse.

3.2. Osobni status djeteta u širem smislu

Drugi skup međunarodno obilježenih statusnih pitanja u kojima se može naći dijete čine pitanja: utvrđivanja ili osporavanje majčinstva odnosno očinstva te posvojenje.⁵¹

Kad je riječ o utvrđivanju ili osporavanju majčinstva ili očinstva, ZMPP određuje alternativnu mjerodavnost prava države uobičajenog boravišta djeteta ili ako je to u najboljem interesu djeteta, pravo države čiji je dijete državljanin ili pravo države čiji su državljani osobe čije se majčinstvo ili očinstvo utvrđuje ili osporava (čl. 41.). Vodeći računa o tome da je riječ o poveznicama promjenjivog karaktera, uobičajeno boravište, odnosno državljanstvo ocjenjuje se u trenutku pokretanja postupka. Treba napomenuti da je primjena prava državljanstva (djeteta, majke, oca) uvjetnim kolizijskim pravilom učinjena ovisnom o najboljem interesu djeteta. Stoga ovdje govorimo o otvorenoj poveznici koja ulogu "zakonodavca" za pojedini predmet stavlja u ruke suca. Metodološki to znači da sud primjene prava u kontekstu svakog predmeta kroji na temelju okolnosti slučaja.

⁴⁹ Župan (2018) 1.–12.

⁵⁰ Medić (2016) 71.–89., Župan (2012) 179.–193.

⁵¹ Vidjeti Hoško ovdje.

3.3. Roditeljska odgovornost

Treći skup pitanja čine osobna i imovinska prava djece. ZMPP kad je posrijedi pravo mjerodavno za skrbništvo nad djecom, u čl. 15. upućuje na primjenu pravila Haške konvencije o mjerama za zaštitu djece. Jednako tako i za sva ostala pitanja odnosa roditelja i djece čl. 44. upućuje na ovu Konvenciju. Upućujuća struktura propisa ovdje je narušena jer je propušteno pozivanje na odredbe Haške konvencije o otmici, u vezi s mjerodavnim pravom za ocjenu protupravnosti odvođenja ili zadržavanja djeteta.

Haška konvencija o mjerama za zaštitu djece u dijelu mjerodavnog prava univerzalnog je karaktera, ona upućuje na odredbe materijalnog prava bilo ugovornice ili neugovornice te se primjenjuje pred tijelima ugovornica kao autohtono kolizijsko pravilo. Konvencija isključuje *renvoi*, dakle upućuje na mjerodavno materijalno pravo.⁵²

Mjerodavno pravo za zaštitne mjere domaće je pravo (*lex fori*). Iako se pravo suda često deklariralo neprihvatljivim reliktom, ono se na velika vrata vraća sa suvremenim dokumentima međunarodnog obiteljskog prava. Zašto je tome tako? Primjena domaćeg prava olakšava rad tijelima, svi najbolje poznaju svoje pravo, postoji psihološka barijera u primjeni stranog prava, ali su ujedno česte i pogreške u primjeni stranog prava. Štoviše, pravila međunarodne nadležnosti vežu se uz uobičajeno boravište djeteta, a to je ujedno najbliži i najprirodniji forum za donošenje odluka o dobrobiti djece. U konačnici, same mjere zaštite izvršavaju se upravo u državi koja ih je odredila, dakle u forumu.⁵³

Za zasnivanje i prestanak roditeljske skrbi, odnosno za način vršenja roditeljske skrbi mjerodavno je pravo uobičajenog boravišta djeteta. Ako dođe do promjene uobičajenog boravišta djeteta, roditeljska skrb ustanovljena prema pravu prethodnog uobičajenog boravišta i dalje vrijedi. Kad je posrijedi vršenje roditeljske skrbi, Konvencija slijedi temeljnu odredbu o mjerodavnom pravu, s razlikom da će u slučaju promjene uobičajenog bora-

⁵² Župan (2012) 199.–222.

⁵³ Ipak, uzmemo li u obzir pravila o međunarodnoj nadležnosti, evidentno je da će mjere donositi i forum koji vrši razvod (preko čl. 10. ili odredbe o ustupanju nadležnosti); forum državljanstva (ustupanjem na temelju čl. 8. i 9.) ili pak forum koji donosi privremene mjere (na temelju čl. 11. i 12.). Količina potencijalnih foruma umanjuje značaj navedene argumentacije primjene mjerodavnog prava foruma, ali i dalje je to najbolja alternativa, kojoj je preko dviju iznimaka predviđen mogući korektiv. Iznimno dakle neće biti mjerodavno pravo sudišta, ako je mjeru potrebno provesti u drugoj državi, kada nadležno tijelo može uvažiti i primijeniti i pravo te druge države ili države najbliže veze. Nadalje, mjere koje je poduzelo ranije nadležno tijelo nakon promjene uobičajenog boravišta djeteta, ostaju na snazi sukladno odredbi čl. 14., ali od trenutka promjene primjenjivat će se sukladno uvjetima koje propisuje pravo novog uobičajenog boravišta djeteta. Ilustrativno, moguća iznimka primjeni prava foruma jest u situaciji kada država uobičajenog boravišta djeteta donosi mjere prodaje imovine smještene u inozemstvu. Ako pravo smještaja nekretnine propisuje obvezu autorizacije prodaje, a pravo države uobičajenog boravišta djeteta takvu ne traži, sud bi trebao primjenjivati *lex rei sitae* nekretnine. Ili drugi primjer, skrbnik koji sukladno pravu države prethodnog uobičajenog boravišta za određene radnje mora dobiti dozvolu suda ili centra, primjenom će uobičajenog boravišta države koja takve uvjete dozvole ne poznaje, ove radnje moći vršiti samostalno, dakle bez dozvole.

višta djeteta u primjenu doći pravo novog uobičajenog boravišta djeteta. Dodijeljena roditeljska skrb može se oduzeti ili izmijeniti mjerama koje poduzme država koja je prema Konvenciji valjana nadležna. Od općih je rješenja potrebno spomenuti da postoji mogućnost otklanjanja primjene stranog prava na koje upućuje Konvencija ako je to pravo očito protivno javnom poretku foruma. Kod ocjene protivnosti javnom poretku Konvencija izrijekom obvezuje ugovornice da vode računa o tome štiti li na taj način najbolji interes djeteta.⁵⁴

3.4. Uzdržavanje djece

U odnosu na uzdržavanje ZMPP čl. 45. upućuje na primjenu Haškog protokola o uzdržavanju.⁵⁵ Temeljno kolizijsko pravilo čl. 3. upućuje na primjenu prava uobičajenog boravišta vjerovnika uzdržavanja, koje se primjenjuje ako samim Haškim protokolom o uzdržavanju nije predviđeno drukčije. Uobičajeno boravište odraz je društvene realnosti sredine u kojoj se nalazi sjedište životnih interesa djeteta. Temeljna je prednost prava uobičajena boravišta u odnosu na druge poveznice u tome što upravo ono odgovara pravnim i činjeničnim okolnostima društvenog okruženja djeteta kojemu je potrebno uzdržavanje; nadalje korespondira materijalnim potrebama države u kojoj dijete kao vjerovnik uzdržavanja doista živi i tako izražava načelo najbliže veze. Istodobno, pravo uobičajena boravišta djeteta kao vjerovnika njemu je i najlakše dostupno, čime se pridonosi olakšavanju procesnog položaja ekonomski slabije strane. U tom se smislu kolizijskom pravnom metodom štiti najbolji interes djeteta kao vjerovnika uzdržavanja. Prednost se ove poveznice očituje i u vezi s kriterijima međunarodne nadležnosti: kako je Uredbom o uzdržavanju ono predviđeno kao jedan od kriterija, primjena iste poveznice kod utvrđivanja mjerodavnog prava zapravo dovodi po primjene prava države suda, što pridonosi jednostavnosti i učinkovitosti postupka za uzdržavanje. U slučaju promjene uobičajena boravišta vjerovnika, od trenutka nastupa te promjene primjenjuje se pravo države novog uobičajenog boravišta.

Daljnijim kolizijskim pravilima Haški protokol o uzdržavanju prakticira princip favoriziranja vjerovnika uvođenjem supsidijarnih poveznica koje pogoduju ostvarivanju prava na uzdržavanje. Pravno tehnički govorimo o sustavu "kaskadnih" poveznica koji funkcionira tako da do primjene podredne veze dolazi samo ako prethodno postavljena poveznica uskraćuje vjerovniku pravo na uzdržavanje. Intencija je cjelokupnog "kaskadnog" pravila povećati izgleda uspješnosti zahtjeva djeteta kao vjerovnika koji je u slabijoj ekonomskoj situaciji od dužnika. Upitna je ipak stvarna povoljnost tako određenih prava za dijete, budući da sustav kaskadnih poveznica dolazi u primjenu kada prije postavljena poveznica uskraćuje djetetu pravo na uzdržavanje – *in toto*. Ona istodobno znači da ako ranije po-

⁵⁴ Vidjeti čl. 22., usp. čl. 20. Haške konvencije o otmici.

⁵⁵ Župan (2013) 267.–289.; Župan (2014) 311.–328.

stavljena poveznica daje ikakvo, pa i mizerno uzdržavanje, ista se primjenjuje neovisno o tome što je prema pravu podredne joj veze uzdržavanje za dijete povoljnije: glede iznosa, sustava naplate i prema bilo kojem drugom kriteriju. U tom se smislu javlja kontradikcija tezi da društvene okolnosti djeteta imaju prednost jer se ne ostavlja mogućnost pravog *in favorem* pristupa djetetu kao vjerovniku – ako bi vjerovnik tvrdilo da njegovu zahtjevu više pogoduje neko drugo pravo, tijelo se primjene prema ovim odredbama na isti mora oglušiti.

Konkretno se kaskadni sustav Haškog protokola o uzdržavanju realizira preko nekoliko pravila. Ako prema pravu uobičajenog boravišta djeteta ono nema pravo na uzdržavanje, primjenjuje se polazno pravo suda. Ako je dijete pokrenulo postupak pred nadležnim tijelom države uobičajena boravišta dužnika, neovisno o primarnoj uputi čl. 3., primarno će se primijeniti pravo toga suda. Ipak, ako prema tom pravu dijete ne može dobiti uzdržavanje od dužnika, primjenjuje se pravo uobičajena boravišta djeteta. Ako, sukladno kojim od tih podredno određenih prava, dijete ne može naplatiti uzdržavanje od dužnika, primjenjuje se pravo države njihova zajednička državljanstva, ako takvo postoji.

Haški protokol o uzdržavanju uvodi važnu novinu u kolizijskopравни sustav upućivanja – ograničenu stranačku autonomiju. Ta su pravila primjenjiva tek za uzdržavanje djece starije od 18 godina.⁵⁶

Kad je riječ o općim odredbama, treba napomenuti da Haški protokol o uzdržavanju isključuje *renvoi*; ima univerzalnu primjenu – neovisno o tome je li pravo na koje upućuju odredbe Protokola pravo ugovornice ili treće države.⁵⁷

4. DIJETE U TIPIČNIM MEĐUNARODNO OBILJEŽENIM SITUACIJAMA U HRVATSKOM PRAVNOM PORETKU: NADLEŽNOST

Sustav međunarodne nadležnosti izvire iz međunarodnih, europskih te nacionalnih propisa. Određivanje međunarodne nadležnosti jedan je od najvažnijih postupovnih momenata pravosuđenja u međunarodno obilježenim stvarima, a ujedno i prvi odlučujući korak kojim se određuje pred sudom ili tijelom koje je od država, s kojima predmet ima određenu vezu, moguće pokrenuti postupak. Pravila međunarodne nadležnosti unutrašnja su pravila pojedine države kojima se određuje apsolutna nadležnost sudova neke države.⁵⁸ U tom su smislu države slobodne u odabiru kriterija koje drže prihvatljivim za

⁵⁶ Župan (2012) 629.–667.

⁵⁷ Čl. 2. Haškog protokola o uzdržavanju.

⁵⁸ Pravilima o relativnoj nadležnosti (stvarnoj i mjesnoj) razgraničava se djelokrug poslova unutar pravosuđa odnosno države te ne postoje zasebna pravila za međunarodno obilježene predmete nego se

povezivanje spora s forumom. Tu mogućnost nacionalni zakonodavac gubi kada njegova država pristupi određenom međunarodnom ugovoru ili organizaciji, koja svojim aktima regulira pitanja međunarodne nadležnosti. U području ujednačenog konvencijskog režima za prekograničnu zaštitu djeteta pravila međunarodne nadležnosti doticana su indirektno preko pravila o priznanju i ovrsi: odluka suda ugovornice ne bi se mogla priznati ako bi ju donio sud koji nije nadležan prema nekom od kriterija koje navodi Konvencija.⁵⁹ Iako države ugovornice nisu obvezne mijenjati nacionalna pravila o direktnoj nadležnosti da bi ih uskladile s konvencijskim rješenjima, takav razvoj događaja je poželjan. Primjere dvostrukih konvencijskih režima danas pak nalazimo, npr. kod Haške konvencije o mjerama za zaštitu djece. Jednako tako je Europska zajednica još 1968. Briselskom konvencijom za predmete uzdržavanja uvela direktna pravila o međunarodnoj nadležnosti. Danas EU donosi uredbe kao akte sekundarnog prava te propisuje pravila direktne međunarodne nadležnosti za širi spektar materije iz područja međunarodno obilježenih obiteljskopравnih stvari. Na taj način ona znatno mijenja ovaj segment tradicionalno nacionalnog međunarodnog postupovnog prava. Za države je članice Uredba Brussels II *bis* uvela pravila direktne međunarodne nadležnosti za sporove koji se prema materijalnom polju primjene odnose na bračne sporove i sporove o roditeljskoj odgovornosti, dok je Uredbom o uzdržavanju to učinila za obveze uzdržavanja.⁶⁰

Dijete može trebati zaštitu u rasponu pitanja iz domene osobnog statusa te pravnu zaštitu svojih osobnih i imovinskih prava. Nadležnost ćemo za neka od ovih pitanja određivati primjenom međunarodnih i europskih izvora, dok ćemo dio rješavati prema nacionalnom režimu ZMPP-a.⁶¹

4.1. Osobni status djeteta

U odnosu na statusna pitanja nadležnost treba tražiti u pravilima ZMPP-a. Opću nadležnost naša tijela imaju prema prebivalištu tuženika (čl. 55.). Nadležnost našega suda za izvanparnični postupak postoji ako osoba prema kojoj je zahtjev podnesen ima prebivalište ili uobičajeno boravište u Hrvatskoj. Ako u postupku sudjeluje samo jedna osoba, sud Republike Hrvatske nadležan je ako ona ima prebivalište ili uobičajeno boravište u Hrvatskoj. Inovativno u dijelu nadležnosti ZMPP uvodi kriterij nužne nadležnosti. *Forum necessitatis* sada se već uvriježeno nalazi u nacionalnim kodifikacijama i EU-ovim uredbama, otvarajući vrata pravosuđa za sve one slučajeve kojima bi inače prijetila uskrata pravde. Shodno, sud Republike Hrvatske moći će postupati u sporovima za koje se primje-

primjenjuju pravila koja vrijede za tuzemne. Više Vuković; Kunštek (2005).

⁵⁹ Da nisu bila uvriježena pravila direktne međunarodne nadležnosti, svjedoče i sve ranije Haške konvencije o uzdržavanju koje su jednostrane, www.hcch.net.

⁶⁰ Župan (2016) 125.–167.

⁶¹ Župan (2018) 1.–12.

nom ZMPP-a ili drugih međunarodnih izvora ne može odrediti nadležnost a istodobno se postupak ne može voditi u inozemstvu ili je to nerazumno očekivati. Korištenje nužnog foruma moguće je samo u odnosu na tuženika koji ima prebivalište u državi koja nije članica EU-a, i samo ako je predmet postupka dovoljno povezan s Republikom Hrvatskom, čime se opravdava svrsishodnost takvog postupka u nas.

U odnosu na hitnu zaštitu ZMPP propisuje nadležnost naših tijela za donošenje privremenih odnosno zaštitnih mjera ili mjera osiguranja koje se odnose na osobe ili imovinu koja se nalazi u Hrvatskoj. Hrvatski sud isključivo je nadležan za određivanje i provođenje ovrhe koja se odnosi na osobe ili imovinu koja se nalazi u Hrvatskoj.

Opća pravila dopunjena su posebnim nadležnostima ovisno o vrsti spora. Tekst glave o nadležnosti u autohtonom dijelu napušta primat prebivališta, stavljajući ga često u alternativni položaj s kriterijem uobičajenog boravišta. Opća međunarodna nadležnost prema čl. 57. postojat će ako osoba u Hrvatskoj ima prebivalište. Alternativno rješenje prema kriteriju prebivališta ili uobičajenog boravišta osobe o čijem je osobnom stanju riječ, uvodi se kod određivanja nadležnosti za osobna stanja u čl. 47. Odredbu treba primijeniti za određivanje nadležnosti u postupcima davanja dopuštenja za sklapanje braka, lišenje ili vraćanje poslovne sposobnosti; zasnivanja ili prestanka skrbništva; utvrđivanje ili osporavanje majčinstva ili očinstva te zasnivanje posvojenja. U vezi s nadležnosti za pitanja majčinstva i očinstva alternativno je postavljena nadležnost naših tijela u slučaju da barem jedna stranka ima uobičajeno boravište u Hrvatskoj ili ako su dijete i osoba čije se majčinstvo ili očinstvo utvrđuje ili osporava državljani Hrvatske.⁶²

4.2. Sporovi o roditeljskoj odgovornosti

Nadležnost u predmetima o roditeljskoj odgovornosti propisuje Uredba Brussels II *bis*. Ova pravila primjenjuju se za utvrđivanje nadležnosti kod svih pitanja roditeljske odgovornosti (određivanje s kojim će roditeljem dijete živjeti, kako će ostvarivati kontakte s drugim roditeljem, u sporu roditelja oko osobnih ili imovinskih prava djeteta, npr. izdavanje isprava, medicinski zahvat, imovina djeteta; smještanje djeteta u ustanovu ili udomiteljstvo, prekogranični smještaj itd.).⁶³

Uredba u odredbama čl. 8.–15 propisuje pravila i iznimke najprikladnijeg foruma za donošenje odluke u sporovima o roditeljskoj skrbi. Opću nadležnost za spor o roditeljskoj odgovornosti imaju sudovi države članice u kojoj u trenutku pokretanja postupka dijete ima uobičajeno boravište. Uobičajenim boravištem treba smatrati mjesto u kojemu osoba doista i živi, ono koje je sjedište njezinih privatnih i društvenih životnih aktivnosti. Iako je uobičajeno boravište blisko čistom faktičnom boravku, izričaj “uobičajeno” ili “redovno”

⁶² Vidjeti čl. 51. ZMPP-a.

⁶³ Župan (2017) 1.–37.

boravište ukazuje na stabilnost, stoga ono mora biti više nego povremeno ili slučajno. Djeca koja su se uklopila u društvenu sredinu imaju samostalno uobičajeno boravište.⁶⁴

U načelu svaka promjena uobičajenog boravišta dovodi i do promjene nadležnosti, uz određene iznimke. Tako u slučaju da se dijete zakonito preseli iz jedne države članice u drugu i ondje stekne novo uobičajeno boravište, sudovi države članice djetetova prijašnjeg uobičajenog boravišta iznimno zadržavaju nadležnost u tromjesečnom razdoblju od preseljenja. Ustaljivanje nadležnosti djetetova prijašnjeg uobičajenog boravišta predviđeno je radi izmjene sudske odluke o pravu na kontakte donesene u državi članici prije djetetova preseljenja. Ono je moguće samo kad nositelj prava na kontakte i dalje ima svoje uobičajeno boravište u državi članici djetetova dotadašnjeg uobičajenog boravišta. Naprotiv, ako bi u tim okolnostima, nositelj prava na kontakte prihvatio nadležnost sudova države članice djetetova novog uobičajenog boravišta sudjelujući u meritornom dijelu postupka pred tim sudovima, ne osporavajući njihovu nadležnost, pravilo ustaljivanja nadležnosti više ne bi vrijedilo.

Iznimka je općem pravilu i situacija nezakonitog odvođenja ili zadržavanja djeteta, kojom se nadograđuje sustav Haške konvencije otmici. U slučajevima nezakonitog odvođenja ili zadržavanja djeteta, predaja djeteta trebala bi se postići bez odlaganja, pa bi se u tu svrhu i dalje primjenjivala Haška konvencija o otmici, dopunjena odredbama Uredbe Brussels II *bis*.⁶⁵

U slučaju nezakonitog odvođenja ili zadržavanja djeteta, sudovi države članice u kojoj je dijete imalo uobičajeno boravište neposredno prije nezakonitog odvođenja ili zadržavanja, zadržavaju svoju nadležnost sve dok dijete ne dobije uobičajeno boravište u drugoj državi članici. Boravak može postati zakonit tek kada osoba, ustanova ili drugo tijelo s pravom na skrb pristane na odvođenje ili zadržavanje; pod uvjetom da u roku od godine dana nakon što je nositelj prava na skrb saznao ili trebao saznati gdje se dijete nalazi, nikakav zahtjev za predaju nije predan nadležnim tijelima države članice u koju je dijete odvedeno ili u kojoj je zadržano; protekne najmanje godinu dana boravka djeteta u drugoj državi, nakon što je osoba, ustanova ili drugo tijelo s pravom na skrb saznalo ili trebalo saznati gdje se dijete nalazi pod uvjetom da se dijete smjestilo u novoj sredini. Nadalje, do toga može doći ako je zahtjev za povrat odbijen pozivom na čl. 13. st. 1.b, o čemu je sud otmice obavijestio državu članicu uobičajenog boravišta djeteta, u toj je državi zaključen predmet te u konačnici ako je sud države članice u kojoj je dijete imalo uobičajeno boravište neposredno prije njegova nezakonitog odvođenja ili zadržavanja donio meritornu odluku o skrbi, a ta odluka ne podrazumijeva predaju.

U svim ostalim slučajevima boravak djeteta u državi otmice, ma koliko god on dugo trajao, neće konvalidirati nezakoniti boravak u zakoniti. U predmetu C85/18 CV *protiv*

⁶⁴ Vidjeti Župan (2016), Kunda ovdje.

⁶⁵ Vidjeti Župan; Drventić ovdje.

DU, Sud EU-a je protumačio kako sudovi države članice u koje je dijete oteto “nisu nadležni za odlučivanje o zahtjevu koji se odnosi na pravo na čuvanje i odgoj ili na određivanje naknade za uzdržavanje u pogledu tog djeteta, ako ne postoji nikakva naznaka da je drugi roditelj pristao na njegovo odvođenje ili da nije podnio zahtjev za njegovu predaju.”⁶⁶

Sud države članice u koju je dijete nezakonito odvedeno i kojemu je podnesen zahtjev za predaju djeteta djeluje što je moguće brže u postupku na temelju zahtjeva, koristeći najbrži raspoloživi postupak u skladu s nacionalnim pravom. Sud donosi odluku najkasnije šest tjedana od dana podnošenja zahtjeva, osim u slučaju izuzetnih okolnosti. Sud bi koristeći Hašku konvenciju mogao odbiti povrat djeteta, međutim prema Uredbi ipak ne može odbiti predaju djeteta na temelju čl. 13. st. 1.b Haške konvencije o otmici, ako je utvrđeno da su poduzete sve potrebne mjere za zaštitu djeteta po njegovu povratku. Ako ne bi bile poduzete sve mjere, i sud odlučuje odbiti povrat djeteta, sud je u obvezi saslušati osobu koja zahtijeva predaju djeteta. Ako je sud donio odluku da se dijete ne predaje zbog primjene čl. 13. st. 1.b Haške konvencije o otmici, sud mora odmah, izravno ili preko svojega središnjega tijela, poslati presliku sudske odluke kojom je određeno da se dijete ne predaje (uz odgovarajuća pismena, posebno prijepis zapisnika sa saslušanja pred sudom) nadležnom sudu ili središnjem tijelu države članice u kojoj je dijete imalo uobičajeno boravište neposredno prije njegova nezakonitog odvođenja ili zadržavanja, u skladu s odredbama nacionalnog prava. Sud sva navedena pismena mora primiti u roku od mjesec dana od datuma donošenja sudske odluke kojom je određeno da se dijete ne predaje. Sud ili središnje tijelo koje prima informacije o odbijanju povratka djeteta mora o tome obavijestiti stranke i pozvati ih da u skladu s nacionalnim pravom podnesu prijedloge sudu. Stranka kojoj je odbijen povrat u roku od tri mjeseca od datuma obavijesti može stoga zatražiti u meritornom postupku razmatranje skrbi nad djetetom. Ako bi taj sud zaprimio zahtjev te poslije u meritornom postupku odlučio da skrb ima roditelj od kojega je dijete nezakonito odvedeno ili zadržano, takva se odluka, kojom se zahtijeva predaja djeteta, izvršava sukladno dijelu 4. poglavlja III. Konkretno, u tom je postupku ukinuta egzekvatura te ne postoji mogućnost odbijanja ovrhe ili protivljenja takvoj odluci. Naravno, sud u tom postupku može zaključiti i da je ispravno postupio sud otmice kada je odbio vratiti dijete te donijeti meritornu odluku da dijete ostaje živjeti s roditeljem koji je dijete protupravno odveo – od tog trenutka boravak u toj drugoj državi postaje zakonit. Ako u roku od tri mjeseca sud ne primi nikakve prijedloge za donošenje odluke o roditeljskoj skrbi, sud zaključuje predmet.

Saslušanje djeteta ima važnu ulogu u primjeni Uredbe Brussels II *bis* te je propisano da se kod primjene čl. 12. i 13. Haške konvencije o otmici osigurava da dijete ima mogućnost saslušanja tijekom postupka, osim ako se to čini neprikladnim zbog njegove dobi ili stupnja zrelosti. Ono se odvija prema nacionalnom postupku, dok se saslušanje djeteta

⁶⁶ Predmet C85/18 PPU CV [2018] ECLI:EU:C:2018:220.

u drugoj državi članici može obaviti u skladu s rješenjima Uredbe o izvođenju dokaza.⁶⁷ Posebno pravilo nadležnosti u predmetima otmice djece rezultiralo je bogatom sudskom praksom, ali problematika zbog svoga obima izlazi iz okvira ovog poglavlja.⁶⁸

Kod sporova o roditeljskoj odgovornosti moguć je sporazum o nadležnosti. Prorogacija može biti dvojaka: vezana za bračni spor te nevezana za bračni spor. Pred sudovima države članice nadležnima za postupanje na temelju pravila opće međunarodne nadležnosti u bračnom sporu moguće je pridružiti i spor o roditeljskoj odgovornosti vezan uz taj zahtjev. Za takvu nadležnost moraju kumulativno biti ispunjena tri uvjeta:

- da barem jedan od bračnih drugova ima roditeljsku odgovornost u odnosu na dijete
- da su nadležnost sudova prihvatili u trenutku pokretanja postupka izrijeком ili na drugi nedvojben način bračni drugovi i nositelji roditeljske odgovornosti te
- da je to u najboljem interesu djeteta.⁶⁹

Kada govorimo o prorogaciji nevezanoj za bračni spor, Uredba predviđa da stranke mogu prorogirati sud države članice s kojom dijete ima bitnu vezu, osobito ako jedan od nositelja roditeljske odgovornosti ima uobičajeno boravište u toj državi članici ili je dijete državljanin te države članice. Prorogacija je uvjetovana okolnostima da su nadležnost sudova prihvatili u trenutku pokretanja postupka izrijeком ili na drugi nedvojben način bračni drugovi i nositelj roditeljske odgovornosti te da je takva prorogacija u najboljem interesu djeteta. Sud EU-a u predmetu *Van Buggenhout protiv Van de Mierop*,⁷⁰ zaključuje da je prorogacija nadležnosti na temelju čl. 12. st. 3. valjana samo za specifičan postupak koji je pokrenut pred sudom kojemu je nadležnost prorogirana te da ta nadležnost prestaje i vraća se sudu koji je opće nadležan primjenom čl. 8. st. 1. Uredbe proglašenjem pravomoćne odluke u okviru tog postupka.⁷¹

U novijem predmetu *L. protiv M.*,⁷² Sud EU-a bavio se ponovno čl. 12. st. 3. Tumači da ova odredba omogućava da se za postupak o roditeljskoj odgovornosti uspostavi nadležnost suda države članice koji nije sud uobičajenog boravišta djeteta iako pred izabranim

⁶⁷ Uredba Vijeća (EZ) br. 1206/2001 od 28. svibnja 2001. o suradnji između sudova država članica u izvođenju dokaza u građanskim ili trgovačkim stvarima, SL EU L174/1.

⁶⁸ Predmet C195/08 PPU *Rinau* [2008] ECLI:ECLI:EU:C:2008:406, Predmet C256/09 *Purrucker* [2010] ECLI:EU:C:2010:437; Predmet C400/10 PPU *MCB*. [2010] ECLI:EU:C:2010:582; Predmet C211/10 *Povse* [2010] ECLI: ECLI:EU:C:2010:400; Predmet C403/09 *Detiček* [2009] ECLI:EU:C:2009:810; Predmet C376/14 *C./M.* [2014] ECLI:EU:C:2014:2268; Predmet C498/14 PPU *Bradbooke* [2015] ECLI:EU:C:2015:3.

⁶⁹ Čl. 12. st. 1.

⁷⁰ Predmet C251/12 *Van Buggenhouti Van de Mierop* [2013] ECLI:EU:C:2013:566.

⁷¹ Točka 49.

⁷² Predmet C-656/13 *L* [2014] ECLI:EU:C:2014:2364, t. 46., 50., 52. i t. 1. izreke.

sudom nije u tijeku nijedan drugi postupak. Naime, ograničavanjem područja primjene čl. 12. st. 3. Uredbe Brussels II *bis* na situacije u kojima se postupak o roditeljskoj odgovornosti nadovezuje na drugi postupak koji je već u tijeku, znatno bi se smanjila mogućnost korištenja prorogacije nadležnosti predviđena tom odredbom, s obzirom na to da do potrebe pokretanja postupaka o roditeljskoj odgovornosti može doći neovisno o bilo kakvom drugom postupku te bi se time ugrozio koristan učinak te odredbe i cilj jednakosti svakog djeteta. Nadalje se prema istoj odluci Suda ne može smatrati da su u smislu te odredbe nadležnost suda pred kojim je jedna stranka pokrenula postupak o roditeljskoj odgovornosti “izričito ili na drugi nedvosmisleni način prihvatile sve stranke u postupku” kad osoba koja je u tom prvom postupku tužena naknadno pred istim sudom pokrene drugi postupak, a u okviru prvog postupka u prvom podnesku uloži prigovor nenadležnosti tog suda.⁷³

Pitanja prorogacije nameću se sudu i u odluci u predmetu *Gogova*.⁷⁴ Nacionalni sud se pita može li zastupnik kojega nedostupnom ocu imenuje sud kako bi nadomjestio očevu suglasnost za izdavanje putne isprave, prorogirati nadležnost u skladu s čl. 12. Sud EU-a pominim čitanjem Uredbe zaključuje da takvo prihvaćanje nadležnosti “pretpostavlja *a minima* da je tuženiku poznato da je protiv njega pokrenut postupak pred tim sudovima.” Kako je prije u kontekstu Uredbe Brussels I⁷⁵ odlučio Sud, za odsutnog tuženika kojem nije dostavljena tužba kojom se pokreće postupak i koji ne zna da je protiv njega pokrenut postupak, ne može se smatrati da je prihvatio tu nadležnost. Nadalje, o volji tuženika ne može se zaključiti iz postupanja zastupnika *ad litem*, budući da taj zastupnik nema kontakt s tuženikom, on ne može od tuženika dobiti sve informacije nužne za prihvaćanje ili osporavanje nadležnosti tih sudova. Stoga Sud zaključuje da se ne može smatrati da su nadležnost sudova pred kojima je pokrenut postupak “izričito ili na neki drugi nedvosmisleni način prihvatile sve stranke u postupku”.

Tek kada nije moguća primjena pravila iz čl. 8.–12. Uredba Brussels II *bis* omogućava zasnivanje nadležnosti suda države članice u kojoj se dijete nalazi. Ovakvo pravilo ima za intenciju otklanjanje eventualne negativne nadležnosti i uskratu pravde. Nadležnost se prema boravištu može primijeniti i na djecu izbjeglice ili na djecu raseljenu na međunarodnoj razini zbog nemira u njihovoj zemlji.⁷⁶

Uredba uvodi i jedan netipični kriterij nadležnosti koji potječe iz *common law* sustava. Doktrina je to prema kojoj sud koji prema Uredbi ima nadležnost, ipak može iznimno odlučiti zastati s postupkom ili dijelom postupka radi upućivanja predmeta primjerenijem

⁷³ *Ibid.*, točka 59.

⁷⁴ Predmet C–215/15 *Gogova* [2015] ECLI:EU:C:2015:763.

⁷⁵ Uredba Vijeća (EZ) br. 44/2001 od 22. prosinca 2000. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima, SL EU L12/1.

⁷⁶ Vidjeti Drventić ovdje.

sudu. Na to se odlučuje kada smatra da bi sud druge države članice bio u boljoj poziciji da provede postupak, budući da je riječ o sudu države s kojom dijete ima osobitu vezu te se takvim postupanjem pridonosi ostvarenju najboljeg interesa djeteta. Uredba konkretizira poveznicu “najbliže veze”, tumačeći da osobita veza djeteta i suda države u koju se namjerava uputiti predmet postoji:

- ako je ta država postala uobičajeno boravište djeteta nakon što je postupak pokrenut pred sudom koji ustupa ili
- ako je ta država bila prije uobičajeno boravište djeteta ili
- ako je dijete njezin državljanin ili
- ako se ondje nalazi uobičajeno boravište nositelja roditeljske odgovornosti ili
- ako je to mjesto gdje se nalazi djetetova imovina ako je predmet spora mjera zaštite djeteta u odnosu na upravljanje, čuvanje ili raspolaganje tom imovinom.

Prijedlog za upućivanjem postupka primjerenijem sudu pokreće se na zahtjev:

- stranke ili
- suda koji vodi postupak ili
- suda druge države članice s kojim dijete ima osobitu vezu.

Sud EU-a u predmetu *A* jasno je protumačio da se sud kojemu je podnesen zahtjev, ali koji prema odredbama Uredbe Brussels II *bis* nije nadležan, mora oglasiti nenadležnim te da on ne može ustupati nadležnost drugom sudu na temelju odredbe čl. 15. Sud pojašnjava da je transfer moguć samo od strane valjano nadležnog suda, dok onaj koji nema nadležnost, ne može ni ustupati.⁷⁷ U novijem je predmetu *C478/17 IQ protiv JP* protumačeno kako nije moguć transfer nadležnosti u situaciji u kojoj je pred sudom jedne države prvostupanjski postupak okončan te traje žalbeni postupak, a pri tom sud prvoga stupnja neke druge države članice traži da mu se ustupi postupak.

Neka od pravila međunarodne nadležnosti uvedena Uredbom Brussels II *bis* nedvojbeno su važne inovacije, poglavito pravila o nadležnosti u slučaju otmice djece, prorogaciji sudu bračnog spora te ustupanja predmeta primjerenijem sudu. Osim što govorimo o kriterijima koji fleksibiliziraju europski sustav međunarodne nadležnosti te smjeraju pravедnosti u individualnim slučajevima, ove su odredbe važne jer stvaraju sinergiju s drugim pravnim izvorima u ovom području, poglavito Haškom konvencijom o mjerama za zaštitu djece i Haškom konvencijom o otmici.

4.3. Sporovi o uzdržavanju

U postupcima koji se odnose na sporove o uzdržavanju, sudovi država članica EU-a mogu zasnovati svoju nadležnost samo na pravilima direktne nadležnosti Uredbe o uzdr-

⁷⁷ Predmet C–523/07 A [2009] EU:C:2009:225.

žavanju. Uredba u osam odredaba predviđa pravila i iznimke najprikladnijeg foruma za donošenje ili izmjenu odluke o uzdržavanju. Opća međunarodna nadležnost Uredbom je postavljena u četiri alternativna kriterija. To su: (a) sud mjesta u kojem tuženik ima uobičajeno boravište b) sud mjesta u kojem uzdržavana osoba ima uobičajeno boravište c) sud koji je u skladu sa svojim pravom nadležan za postupke o statusu osobe čiji je predmet o uzdržavanju povezan s tim postupkom, osim ako nadležnost nije utemeljena isključivo na državljanstvu jedne od strana d) sud koji je u skladu sa svojim pravom nadležan za postupke o roditeljskoj odgovornosti, osim ako nadležnost nije utemeljena isključivo na državljanstvu jedne od strana.

Uobičajeno boravište tuženika reflektira pravilo opće međunarodne nadležnosti (*forum generalis*). Riječ je o kriteriju koji ukazuje na jaku vezu s tuženikom, a kako tuženik ništa ne potražuje te je u procesnom smislu slabija strana, ovaj je kriterij ujedno i najpravedniji. Drugi je alternativni kriterij pravila opće međunarodne nadležnosti *sud uobičajena boravišta vjerovnika*. Iako uobičajeno boravište vjerovnika kao samostalni kriterij međunarodne nadležnost stavlja dužnika u nepravedan položaj, ono odražava jedno od temeljnih postupovnih načela zaštite strane koja je s aspekta njezina socio-ekonomskog položaja slabija. Dodatno treba prihvatiti da je sud vjerovnika najkompetentniji utvrditi stvarne potrebe vjerovnika u njegovoj životnoj sredini. Valja podsjetiti na odredbe o mjerodavnom pravu, gdje će poklapanje poveznice uobičajena boravišta vjerovnika za potrebe primjene materijalnog prava s kriterijem uobičajena boravišta vjerovnika zapravo dovesti do primjene prava foruma i potvrditi maksimu *lex fori in foro proprio*. Argument jednostavnosti primjene domaćeg prava na tuzemne i međunarodno obilježene predmete teško je osporiti.

Procesna veza glede statusnih tužbi kojima se pridružuju zahtjevi za uzdržavanje, a koja se odražava u čl. 3. st. 3. i st. 4. Uredbe o uzdržavanju, drukčije je naravi. Ove se odredbe temelje na vezi koja postoji između povezanih zahtjeva, gdje se želi osigurati da o zahtjevima koji bi inače dolazili pred različite sudove može odlučiti u jednom postupku sud pred kojim je podnesena tužba u glavnom zahtjevu. Nedvojbeno je da se uzdržavanje ne može strogo odvojiti od statusnih pitanja na kojima ova zakonska obveza počiva, pa je stoga tužbi za utvrđivanje očinstva često pridružen i zahtjev za uzdržavanjem djeteta. Slično je i kod odluke o roditeljskoj skrbi te pravu na susrete i druženje često istodobno donošenje i odluke o uzdržavanju djeteta. Neka nacionalna zakonodavstva u tom smislu previđaju oficijelne adhezijske postupke te se u postupku razvoda braka u kojemu postoje maloljetna djeca *ex officio* donosi odluka o skrbi i kontaktima te njihovu uzdržavanju. U pravilu se kod svih tih postupaka javljaju iste stranke, raspravlja o istom činjeničnom sklopu te izvode slični dokazi. Budući da postupovna pravila brojnih država nalažu ili dopuštaju rješavanje oba zahtjeva u jednom postupku, tu okolnost europski zakonodavac ne zanemaruje niti u pitanju međunarodne nadležnosti. Tomu u prilog posebno govore razlozi procesne ekonomičnosti i učinkovitosti. Upravo stoga Uredba o uzdržavanju omogućava iznijeti zahtjeve o uzdržavanju sudovima nadležnim za postupanje u statusnim postupci-

ma ako je zahtjev za uzdržavanje pridružen tom zahtjevu, odnosno sudovima nadležnim za postupak o roditeljskoj skrbi sukladno Uredbi Brussels II *bis*, ako je zahtjev za uzdržavanje pridružen tom zahtjevu. Treba pojasniti da se ovdje odražava specifičnost ograničene nadležnosti EU-a u međunarodnom obiteljskom pravu. Naime, za pitanje utvrđivanja očinstva ne postoje jedinstvene europske norme, pa će stoga kriterij pridruženog zahtjeva biti vezan za valjano zasnovanu nadležnost suda u postupku o statusnom pitanju, kako to određuje nacionalno pravo. Pretpostavke ovakve povezane nadležnosti su:

- pred nadležnim sudom pokrenut je statusni postupak
- sukladno pravu *lex fori* odluke o uzdržavanju donose se u vezi sa statusnom odlukom
- prema postupovnim propisima *lex fori* ispunjeni su uvjeti za postojanje međunarodne i mjesne nadležnosti suda za statusni postupak
- međunarodna nadležnost za statusnu odluku ne zasniva se samo na državljanstvu jedne od stranaka.

Mogućnosti pridruživanja zahtjeva za uzdržavanje statusnom zahtjevu ovisit će dakle o nacionalnom procesnom pravu: ako nacionalno procesno pravo takvu mogućnost pridruživanja zahtjeva ne predviđa, ne može je osigurati ni odredba *acquisa* koja dopušta atrakciju.⁷⁸ Naprotiv, ako se sud mora oglasiti nenadležnim za postupanje u statusnom pitanju, on i dalje može valjano zasnovati svoju međunarodnu nadležnost ako je zadovoljen neki od elektivnih kriterija predviđenih instrumentom *acquisa*.⁷⁹ Još je jedna okolnost zanimljiva u ovom pridruživanju zahtjeva, a proizlazi iz želje europskoga zakonodavca za dokidanjem neumjerenih kriterija nadležnosti. Kriterij je zasnivanja međunarodne nadležnosti atrakcijom uz statusne predmete uvjetovan činjenicom da nacionalno procesno pravo ne zasniva međunarodnu nadležnost u statusnom postupku samo na državljanstvu jedne od stranaka. Stoga bi sud države članice koji je zasnovao svoju nadležnost u statusnom postupku samo na temelju državljanstva jedne od stranaka mogao postupati prema tom zahtjevu, ali on ne bi mogao u tom predmetu postupati prema pitanju uzdržavanja. Drugim riječima, sud u tom slučaju mora razdvojiti zajednički tretman ovih zahtjeva te odbaciti zahtjev za odlučivanjem u predmetu uzdržavanja. U nas ZMPP čl. 51. ne ostavlja taj prostor.

Kada je posrijedi pridruživanje predmeta zahtjevu o roditeljskoj skrbi, atrakcija dopušta preko instrumenata *acquisa* širi dijapazon mogućih foruma na kriterije nadležnosti utvrđene pravilima Uredbe Brussels II *bis*. Sud EU-a u predmetu *A. protiv B.*, problematizira pridružene zahtjeve.⁸⁰ Istaknuo je kako alternativna nadležnost izričito dopušta nacionalnom sudu da se ogласi nadležnim za odlučivanje o zahtjevu koji se odnosi na

⁷⁸ Tako je u vezi s čl. 5. st. 2. odlučio Corte di Cassazione. RDIPP, 2004. 678., 683.

⁷⁹ Tako je u vezi s čl. 5. st. 2. odlučio CA Paris, Clunet Journal du droit international, 130 (2003), 811., 814. *et seq.* Vidjeti praksu ESP-a u predmetu *De Cavel v. De Cavel* (No. 2.), 1980. ECR 731. str. 740.–741.

⁸⁰ Predmet C-184/14 *A protiv B* [2015] ECLI:EU:C:2015:479.

obvezu uzdržavanja u prekograničnom kontekstu kada prema nacionalnom pravu postoji mogućnost pridruživanja zahtjeva za uzdržavanje zahtjevu za odlučivanje u postupcima o statusu osobe ili o roditeljskoj odgovornosti. Iz zahtjeva za ujednačenu primjenu prava Unije proizlazi da pojam "povezanog postupka" u cijeloj Europskoj uniji treba tumačiti samostalno i ujednačeno. Odredba čl. 3. točaka (c) i (d) Uredbe o uzdržavanju, kada je riječ o kriterijima za dodjeljivanje nadležnosti koji su u njoj navedeni, razlikuje sudske postupke prema tome tiču li se prava i obveza između bračnih drugova ili prava i obveza koje roditelji imaju u odnosu na dijete. Zahtjev koji se odnosi na obveze uzdržavanja maloljetne djece prema svojoj naravi neraskidivo je povezan s postupkom o roditeljskoj odgovornosti. Dalje sud zaključuje da zahtjev koji se odnosi na obveze uzdržavanja maloljetnog djeteta nije nužno povezan s postupcima za razvod braka jer se u takvom postupku nužno ne utvrđuju obveze uzdržavanja maloljetnog djeteta. Stoga Sud pri tumačenju pravila o nadležnosti predviđenih u čl. 3. točkama (c) i (d) Uredbe o uzdržavanju nalaže uvažiti zaštitu interesa djeteta, sukladno čl. 24. st. 2. Povelje Europske unije o temeljnim pravima. U slučaju u kojem su postupak za razvod braka roditelja maloljetne djece i postupak o roditeljskoj odgovornosti u vezi s tom djecom pokrenuli pred dvama različitim sudovima – zahtjev glede obveze uzdržavanja te djece ne može se smatrati istodobno akcesornim i u odnosu na postupak o roditeljskoj odgovornosti u smislu čl. 3. točke (d) navedene uredbe i u odnosu na postupak o statusu osobe u smislu čl. 3. točke (c) te Uredbe. Taj se zahtjev može smatrati akcesornim samo u odnosu na postupak o roditeljskoj odgovornosti.

Sveprisutni trend povećanja stranačke autonomije u međunarodnom obiteljskom pravu slijede i odredbe o izričitoj i prešutnoj prorogaciji nadležnosti za predmete uzdržavanja. Nije moguće prorogirati nadležnost za predmete uzdržavanja djece mlađe od 18 godina.

Ako prema svim navedenim kriterijima sud nijedne države članice ne bi bio nadležan postupati, postupak je moguće pokrenuti pred sudom države članice zajednička državljanstva vjerovnika i dužnika. Ovom supsidijarnom nadležnošću Uredba daje određeni značaj kriteriju zajedničkog državljanstva stranaka. Ako ni prema jednom navedenom kriteriju Uredbe sud nijedne države članice ne bi bio nadležan postupati, nacionalni *sud* može zasnovati nadležnost prema principu nužnog foruma. Nužni forum (*forum necessitates*) doktrinarno je opravdan u svojstvu zaštite temeljnih procesnih prava te realizaciji načela dostupnosti pravdi. Ipak, postupati u ovoj situaciji može samo iznimno; ako nije opravdano očekivati da će se postupak voditi u trećoj državi ili je to nemoguće te ako je spor u dovoljnoj mjeri povezan s tom državom članicom.

Budući da su odluke o uzdržavanju podložne promjenama, Uredba predviđa posebna pravila za te postupke o promjeni odluke o uzdržavanju. Smjera se ograničiti nepoštena postupanja i učestale zahtjeve za promjenom odluke na način da sve dok vjerovnik zadržava svoje uobičajeno boravište u državi članici čiji je sud odluku donio, dužnik ne može podnijeti zahtjev za promjenu odluke donesene u državi članici ili državi ugovornici Haške konvencije o uzdržavanju ni pred jednim drugim sudom osim onoga koji je tu odluku

donio. Ova se zabrana postupanja može isključiti u nekoliko slučajeva, i to ako je uslijedila izričita ili prešutna prorogacija nadležnosti, kada nadležno tijelo ne može ili odbacuje nadležnost za promjenu odluke te kada donesena odluka ne može biti priznata u državi u kojoj je podnesen zahtjev za promjenu odluke.

5. PROCESNI INSTITUTI I RADNJE

5.1. Paralelni postupci

U vezi s postupovnim pravilima same uredbe (u tzv. europskim postupcima) propisuju trenutak kada se postupak smatra pokrenutim i litispendenciju u odnosima između država članica. ZMPP sada uređuje litispendenciju u odnosu na treće države, propisujući obvezu toleriranja prije pokrenutog stranog postupka. Sukladno čl. 60. ZMPP-a naš sud prekida postupak dok strani sud ne donese odluku, osim ako se ne može očekivati da će strani sud u razumnom roku donijeti odluku podobnu za priznanje i ovrhu u RH. Ovdje treba naglasiti da je u europskoj praksi i doktrini prijeporna isključiva pravna narav pravila o nadležnosti propisana uredbama, naprama mogućnosti da se uvaži činjenica prije pokrenutog postupka u trećoj državi. Nastavno je zbog neujednačene prakse država članica europski zakonodavac u preinaci Uredbe Brussels I⁸¹ uveo pravilo litispendencije prema trećim državama,⁸² koje će tada imati prednost pred ZMPP-om. Nažalost, europski zakonodavac nije ostao dosljedan, pa tako pravna praznina u vezi s tim pitanjem i dalje rezultira neujednačenom praksom u glede svih ostalih uredaba.⁸³

Sve navedene uredbe sadrže pravila o pokretanju postupka pred sudom, ispitivanju nadležnosti, ispitivanju dopuštenosti, litispendenciji i zavisnim postupcima te privremenim i hitnim mjerama. Znakovito je da se svojim odredbama uredbe iz sfere obiteljskoga prava naslanjanju na postojeće odredbe Uredbe Brussels I, a potom su jedna za drugom ove odredbe istovjetne kod Uredbe Brussels II *bis*,⁸⁴ Uredbe o uzdržavanju.⁸⁵ U primjeni ovih odredbi postoji jasna i ujednačena praksa Uredbe Brussels I, koju trebaju slijediti i navedene uredbe sljednice. Stoga u ovom segmentu možemo govoriti o spontanosti

⁸¹ Uredba (EU) br. 1215/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2012. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (Uredba Brussels I *bis*), SL EU L351/1.

⁸² Vidjeti pravilo uvedeno u sustav Uredbe Brussels I *bis* kroz čl. 33.–34.

⁸³ Vidjeti Viarengo, I.; Villata, F., *Planning the future of cross border families: a path through coordination final study*, str. 152. *et seq.*, osobito 167. Dostupno na <http://www.eufams.unimi.it/2017/12/30/final-study/>.

⁸⁴ Čl. 16.–20.

⁸⁵ Čl. 9.–14.

harmonizaciji europskog prekograničnog postupovnog prava. Upravo tako i ove odredbe pokušavaju staviti u ravnotežu važeće nacionalne procesne sustave i zajednički europski pravosudni prostor.

U sustavu prekogranične zaštite djeteta sud pred kojim je drugopokrenut postupak, prema službenoj će dužnosti zastati s postupkom dok sud pred kojim je prvo pokrenut postupak ne odluči o svojoj nadležnosti. Ako taj prihvati nadležnost, drugopokrenuti sud oglašava se nenadležnim. Uredbe nisu riješile sva pitanja vezana za litispenciju. Dio praznina popunjava Sud EU-a, dok će dio praznina postupno biti popunjen u postupku zakonodavne revizije uredaba. Tako je u prvom slučaju vrlo bogata praksa Suda EU-a već od Briselske konvencije primjenjiva na kasnije uredbe. U kontekstu obiteljskih uredbi Sud je donio nekoliko odluka. Zanimljivom se u kontekstu hrvatskih prilika nameće odluka u predmetu C467/16 *Schlömp*⁸⁶ u vezi s utvrđivanjem trenutka kada je postupak počeo teći. Zahtjev je upućen u kontekstu Lugano konvencije, u vezi s obvezom uzdržavanja. Na dvojbu treba li u kontekstu utvrđivanja litispencije uzeti da je postupak u Švicarskoj počeo teći s datum pokretanja obveznog postupka mirenja pred švicarskim tijelom za mirenje, Sud EU-a odgovara potvrdno. Analogno treba ovu odluku tumačiti u kontekstu trenutka pokretanja obveznog savjetovanja pred centrom za socijalnu skrb u postupku razvoda braka. Shodno, iako prema nacionalnom pravu to nije trenutak pokretanja razvoda braka, trenutak kada se stranka obratila tijelu za posredovanje (dakle centru za socijalnu skrb) računa se početkom međunarodne litispencije, uz uvjet da stranka nije propustila u zakonom propisanom roku od šest mjeseci pokrenuti postupak razvoda braka pred sudom.

U predmetu C386/17 *Liberato*⁸⁷ Sud EU-a tumači čl. 19. Uredbe Brussels II *bis* situaciji u kojoj je pred jednim sudom postupak započeo prije, ali je sud pred kojim je započeo kasnije prvi donio odluku. Proizlazi da bi bilo protivno europskom pravu da sud koji je prije započeo postupak odbije priznati odluku suda pred kojim je postupak započeo kasnije i koja je postala konačna. "Konkretno, ta povreda ne može sama za sebe opravdati nepriznavanje spomenute odluke zbog njezine očite suprotnosti s javnim poretkom te države članice."

5.2. Privremene mjere

Odredbe europskih obiteljskih uredbi daju za pravo sudovima država članica da prema svome vlastitu pravu poduzmu privremene mjere, uključujući i mjere osiguranja, čak i ako je sud druge države članice nadležan za glavni predmet. Zanimljiva pitanja u primjeni privremenih mjera u praksi Uredbe Brussels II *bis* otvorila su se i pred Sudom EU-a u predmetu *Detiček*. Ovdje Sud EU-a naglašava da je ključan sustav pravne zaštite koju EU stvara: uredbu ne treba izdvajati, nego je sagledati kroz temeljna načela i vrijednosti

⁸⁶ Predmet C-467/16 *Schlömp* [2017] ECLI:EU:C:2017:993.

⁸⁷ Predmet C386/17 *Liberato* [2019] ECLI:EU:C:2019:24, para 57.

komunitarnog prava.⁸⁸ Sustav roditeljske skrbi uspostavljen Uredbom počiva na načelu najboljeg interesa djeteta i načelu najbliže veze⁸⁹ – koji se u sustavu određivanja međunarodne nadležnosti reflektiraju prvenstveno u kriteriju uobičajenog boravišta djeteta iz odredbe čl. 8. Naprotiv, čl. 20. ove Uredbe izuzetak je na taj sustav utvrđivanja međunarodne nadležnosti kojega se može aplicirati samo kada su kumulativno ispunjena tri uvjeta te ga se treba tumačiti restriktivno.⁹⁰

Uredba o uzdržavanju u vezi s privremenim mjerama slijedi rješenja Uredbe Brussels I te se shodno primjenjuje tumačenje čl. 31., odnosno čl. 46. Uredbe Brussels I. Sud koji je nadležan za donošenje meritorne odluke može donijeti i privremenu mjeru, ali je prema čl. 14. prihvaćeno da i sud koji nije nadležan za meritum može donositi privremene mjere. Pri sudovima država članica može se podnijeti zahtjev za donošenjem privremenih mjera, uključujući i zaštitne mjere koje se mogu predvidjeti pravom te države. Ipak, prihvatimo li tumačenje EU-ova suda u vezi s Uredbom Brussels II *bis* (*Purrucker*), takve mjere su donesene u skladu s nacionalnim pravom i one ne mogu kolati na europskom pravosudnom području prema pravilima Uredbe.

Nadalje, privremene je mjere moguće tražiti i pred sudom izvršenja, kad se odluka mora priznati u skladu s Uredbom o uzdržavanju. Podnositelj zahtjeva može uvijek upotrijebiti privremene mjere, uključujući i zaštitne mjere, u skladu s pravom države članice izvršenja a da se ne traži proglašenje izvršivosti (prema čl. 30.). Zaštitne mjere na imovini stranke protiv koje se zahtijeva izvršenje moguće su i kada teče rok za žalbu u skladu s čl. 32. st. 5. protiv proglašenja izvršivosti, sve do donošenja odluke prema žalbi. Sud EU-a donio je niz odluka o tumačenju privremenih mjera u kontekstu Uredbe Brussels I te se one shodno primjenjuju i ovdje. Treba naglasiti da će novi instrument – Europski nalog za zamrzavanje bankovnih računa – dobiti važno mjesto u predmetima uzdržavanja.⁹¹

6. PRIZNANJE I PROGLAŠENJE OVRŠNOSTI TE OVRHA

Odluke koje dolaze iz država članica EU-a, potpada li predmet spora pod režim neke od uredbi, provodit će se prema tom režimu. Ako za predmet spora u kojemu treba priznati odluku nema zajedničkog EU-ova režima, ili konvencijskog, odluka prolazi filter nacionalnog propisa.

⁸⁸ Točka 33., 34.

⁸⁹ Vidjeti recital 12. preambule Uredbe.

⁹⁰ Točka 40.–52.

⁹¹ Župan (2015) 163.–179.

Srce europske pravosudne suradnje u građanskim stvarima je u nesmetanom kretanju odluka.⁹² Ova "peta tržišna sloboda" zajamčena je nekolicinom uredbi koje zakonodavac pobraja. Primjena toga olakšanog režima zadržava se samo za odluke drugih država članica, dok ostale strane odluke uživaju priznanje bilo prema međunarodnim ugovorima koji u sferi priznanja uvijek djeluju principom reciprociteta ili prema zakonskom režimu. Zakonodavac upućujuću narav ZMPP-a i ovdje narušava propuštanjem navođenja Konvencije o zaštiti djece i suradnji u vezi s međunarodnim posvojenjem.⁹³

6.1. Nacionalni režim ZMPP-a

U autohtonom dijelu pojam strane odluke zadržava prijašnje rješenje. Pretpostavke su također na tragu prijašnjega rješenja, pa tako strana odluka mora ispuniti pozitivnu pretpostavku u vezi s pravomoćnosti (čl. 67.), dok ne smije sadržavati negativne pretpostavke poput procesnih nepravilnosti (čl. 68.), postojanja prijašnje odluke u istoj stvari među istim strankama (čl. 70.), očite protivnost javnom poretku (čl. 71.) te određene manjkavosti u vezi s nadležnosti. U potonjem ZMPP odstupa i nadograđuje rješenje ZRS-a prema kojemu se kontrola nadležnosti vrši samo u sferi isključive nadležnosti propisane našim zakonom. Kontrolu nadležnosti vršit će se i u situaciji u kojoj je strani sud porijekla odluke "svoju nadležnost utemeljio isključivo na prisutnosti tuženika ili njegove imovine u državi suda, a ta prisutnost nije u neposrednoj vezi s predmetom postupka", kada se priznanje može odbiti. ZMPP u određenoj mjeri uvodi zrcalnu nadležnost, pa će tako naš sud moći odbiti stranu odluku ako je sud odluke svoju nadležnost utemeljio protivno odredbama poglavlja II. odjeljaka 3., 4. i 5. Uredbe iz članka 46. stavka 1. ovoga Zakona.

ZMPP propisuje dvojaku mogućnost provođenja postupka za priznanje strane odluke: a) kao samostalni izvanparnični postupak ili b) kao prethodno pitanje drugog meritornog postupka. Propisuje se mjesna nadležnost za provođenje samostalnog postupka, u sudu na čijem području stranka protiv koje se priznanje i ovrha traže ima prebivalište ili sud na čijem se području treba provesti ovrha. Ako stranka protiv koje se priznanje i ovrha traži u nas nema prebivalište, prijedlog se može podnijeti nekom od stvarno nadležnih sudova. ZMPP uvodi i rok za izricanje žalbe na rješenje o priznanju i ovrsi strane odluke, i to od 15 dana od dostave rješenja.⁹⁴ Ako se o priznanju odlučuje prejudicijalno, učinci priznanja ograničeni su samo na taj postupak.

Posebnim se pravilima sada propisuju i pravne radnje učinjene preko diplomatskih i konzularnih predstavništava u inozemstvu.⁹⁵

⁹² Medić (2017), 283.–300.; Sikirić (2012) 267.–308.

⁹³ Zakon o proglašenju zakona o potvrđivanju Konvencije o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem Narodne novine, broj 5/2013; Hoško ovdje.

⁹⁴ Vidjeti čl. 72. ZMPP-a.

⁹⁵ Vidjeti čl. 74.–77.

6.2. Priznanje prema Uredbi Brussels II *bis*

Uredba Brussels II *bis* uvodi mehanizam automatskog priznanja odluka. Ipak, svaka zainteresirana osoba može tražiti da se sudska odluka o pitanju roditeljske odgovornosti prizna ili ne prizna te da bude proglašena izvršivom u drugoj državi članici. Takav zahtjev podnosi se nadležnom sudu u državi članici u kojoj se traži priznanje i izvršenje, a taj će sud bez odgode proglasiti izvršivost sudske odluke u toj državi članici. Do ove faze osoba protiv koje se traži izvršenje nema pravo podnositi sudu podneske. Kako je Sud EU-a pojasnio u predmetu *C-195/08 Rinau*,⁹⁶ osoba protiv koje je sudska odluka donesena, ne može tražiti sukladno čl. 31. donošenje potvrde da se sudska odluka ne bi trebala priznavati ili izvršavati. U ovoj se fazi obje stranke mogu žaliti protiv odluke i dostaviti svoje primjedbe. Ako pravni lijek ulaže podnositelj, stranka protiv koje se traži izvršenje poziva se na žalbeni sud.

Sud će odbiti proglasiti presudu izvršivom u sljedećim slučajevima:

- ako je takvo priznavanje očito u suprotnosti s javnim redom u državi članici u kojoj se zahtijeva izvršenje
- ako je donesena, osim u žurnome predmetu, a da pri tome djetetu nije omogućeno saslušanje
- ako je donesena u odsutnosti osobe, a osobi koja se nije pojavila pred sudom nije dostavljeno pismeno o pokretanju postupka pravodobno da bi mogla pripremiti svoju obranu, osim ako je utvrđeno da je ta osoba nedvosmisleno prihvatila sudska odluku
- osobi koja smatra da sudska odluka zadire u njezinu roditeljsku odgovornost nije omogućeno saslušanje
- sudska je odluka nepomirljiva s drugom sudska odlukom pod uvjetima navedenima u čl. 23. točkama (e) i (f)
- ako se predmet odnosi na smještaj djeteta u drugu državu članicu i nije se postupalo u skladu s postupkom propisanim u čl. 56.

Odluke o pravu na kontakt i predaju djece u skladu s čl. 11. st. 6.–8 automatski se ovršuju sukladno čl. 41. i 42.

Jedna je od tekovina EU-ova sustava zabrana preispitivanja merituma kao i zabrana preispitivanja nadležnosti na temelju koje je sud odluke utemeljio svoju nadležnost. Ova pravila ipak i dalje izazivaju polemike u nacionalnoj praksi, što potvrđuju odluke Suda EU-a u Luxembourg.⁹⁷

⁹⁶ Predmet *C-195/08 PPU Rinau* [2008] ECLI:ECLI:EU:C:2008:406.

⁹⁷ Predmet *C-386/17 Liberato* [2019] ECLI:EU:C:2019:24.

6.3. Priznanje prema Uredbi o uzdržavanju

Uredba o uzdržavanju u segmentu priznanja i ovrhe prakticira kompleksni dvotračni sustav. Glava IV. naslovljena *Priznanje, ovršnost i ovrha odluka* predviđa različite postupke u odnosu a) na odluke donesene u državama članicama vezanim Haškim protokolom o uzdržavanju, odnosno, b) na odluke donesene u državama članicama koje nisu vezane Haškim protokolom o uzdržavanju.

Prema prototipu prijašnjih uredbi ukidanje egzekviture za dio odluka o uzdržavanju prakticira i Uredba o uzdržavanju: odluka donesena u državi članici vezanoj Haškim protokolom o uzdržavanju koja je ovršna u toj državi članici bit će priznata u drugoj državi članici bez potrebe provođenja ikakvog posebnog postupka i bez mogućnosti protivljenja njezinu priznanju. Takva odluka koja je ovršna u državi odluke, bit će ovršna i u državi ovrhe bez potrebe proglašenja njezine ovršnosti. Bit je ovoga sustava u osiguravanju učinkovite ovrhe koja je minimalno formalizirana na temelju čl. 20. – predviđa se podnošenje primjerka odluke uz popratne priloge. Određeni mehanizam zaštite postupovno slabije strane – tuženika, prebačen je iz države ovrhe u državu odluke (prvu državu). Tuženiku se u dvije situacije, predviđene čl. 19. Uredbe o uzdržavanju, omogućava podnošenje pravnog lijeka protiv odluke (zahtjev za preispitivanje odluke), i to pred nadležnim sudom države odluke:

- ako mu pismeno kojim započinje postupak nije dostavljeno na način i na vrijeme koji mu omogućavaju pripremanje svoje obrane
- ako nije bio u mogućnosti osporavati zahtjev za uzdržavanje zbog više sile ili izvanrednih okolnosti koje su nastupile bez njegove krivnje.

Sama odredba čl. 19. Uredbe o uzdržavanju nadalje propisuje da rok od 45 dana za podnošenje zahtjeva za preispitivanje odluke počinje teći od dana kada je protustranka stvarno upoznata sa sadržajem odluke te je bila u mogućnosti poduzeti odgovarajuće pravne radnje. Najkasnije rok za ulaganje priziva počinje teći dana kada su poduzete prve ovršne mjere – budući da se istima u cijelosti ili djelomično oduzima mogućnost raspolaganja imovinom. Sud odluke može odbiti zahtjev iz čl. 19. kada je odluka važeća i podobna za ovrhu; ili može usvojiti zahtjev u kojem slučaju istodobno odluku proglašava ništetnom, kako to pravno kvalificira sama Uredba. Odredbom čl. 21. Uredba o uzdržavanju uvodi nultu odredbu koja izrijekom određuje da se razlozi za odbijanje ili obustavu ovrhe predviđeni pravom države članice ovrhe primjenjuju, osim ako su inkompatibilni s primjenom st. 2. i 3. čl. 21. Stoga ovu odredbu treba tumačiti na način da se ovrha odluka o uzdržavanju koje ulaze u polje primjene Uredbe provodi načelno sukladno nacionalnom ovršnom pravu, ali mimo njegovih sastavnica svaki nacionalni ovršni postupak mora jamčiti (i ne smije se protiviti) onome propisanim Uredbom, pa i glede uvjeta čl. 21. Kada su posrijedi okolnosti čl. 21., Uredba samo decidira u kojim je slučajevima ovrhu moguće odbiti. Predviđene su dvije kategorije mogućih prigovora, oba na zahtjev dužnika. O okolnosti da je tražbina djelomično ili potpuno prestala zbog proteka zastarnog roka ili isteka prekluzivnog roka, nadležno tijelo države članice ovrhe vodi računa na zahtjev duž-

nika, kada će u cijelosti ili dijelu odbiti ovrhu odluke suda; to može biti zastarni rok prava države članice odluke ili prava države članice priznanja, ovisno o tome kojim je pravom predviđen duži rok. Nadalje, sud može odbiti ili obustaviti ovrhu sukladno čl. 21. st. 2. t. 2. kada je ta odluka nespojiva s odlukom donesenom u državi članici ovrhe ili s odlukom donesenom u drugoj državi ili trećoj državi, a koja ispunjava pretpostavke nužne za priznanje te odluke u državi članici ovrhe. Dalje se određuje da će na zahtjev dužnika nadležni sud obustaviti u cijelosti ili dijelu ovrhu odluke suda podrijetla, ako je sukladno čl. 19. Uredbe o uzdržavanju pred nadležnim sudom države članice odluke pokrenut postupak po zahtjevu za ispitivanje odluke suda države podrijetla. Nadalje, nadležno će tijelo države članice ovrhe na zahtjev dužnika obustaviti ovrhu odluke suda države podrijetla kada je ovršnost te odluke obustavljena u državi članici odluke.

U pogledu odluka iz država članica koje nisu vezane Haškim protokolom o uzdržavanju (Ujedinjena Kraljevina i Danska), Uredba uvodi veću mogućnost ispitivanja. Ovdje je preuzet model Uredbe Brussels I gdje se olakšanje kolanju stranih odluka ogleda s obzirom na načelni pristup automatskom priznanju odluka drugih država članica EU-a. Uredba o uzdržavanju određuje da će se odluka o uzdržavanju države članice priznati u drugoj državi članici bez provođenja ikakvog posebnog postupka (čl. 23.). Iznimno se odluka neće priznati, a razlozi su za odbijanje priznanja:

- očita protivnost javnom poretku
- procesne nepravilnosti: neuredna dostava/vrijeme za pripremu obrane nerazumno kratko
- te nespojivost s odlukom donesenom između istih stranaka u državi članici u kojoj se priznanje traži ili s prethodnom odlukom donesenom u drugoj državi članici ili u trećoj državi u sporu o istom zahtjevu i između istih stranaka uz uvjet da ta odluka ispunjava pretpostavke nužne za njezino priznanje u državi u kojoj se priznanje traži.

Odluka donesena u državi članici nevezanoj Haškim protokolom o uzdržavanju, koja je ovršna u toj državi, bit će ovršna i u drugoj državi članici kada je na zahtjev zainteresirane stranke ondje proglašena ovršnom. Uredba utvrđuje mjesnu međunarodnu nadležnost te detaljizira sadržaj zahtjeva za proglašenje ovršnosti strane odluke, po dokumentaciji i formularima iz čl. 28. Bitno je da se odluka proglašava ovršnom bez odgađanja, najduže do 30 dana nakon završetka formalnosti iz čl. 28. (izuzevši izvanredne okolnosti). Ovršenik u ovom stadiju postupka nije ovlašten podnositi ikakve podneske. Žalbu protiv odluke o zahtjevu za proglašenje ovršnosti treba podnijeti u roku od 30 dana te će sud odbiti ili ukinuti odluku o proglašenju ovršnosti samo zbog razloga navedenih u čl. 24.

Zajedničke odredbe odjeljka 3. čl. 16. Uredbe o uzdržavanju reguliraju pitanja: privremene ovršnosti; utvrđuju da će odluka donesena u državi članici koja je ovršna u državi članici ovrhe, biti ovršena pod istim uvjetima kao tuzemna odluka države članice ovrhe; propisuje zabranu ulaska u meritum te određuje da naknada troškova nema prednost pred obvezom uzdržavanja. Ovrha se provodi prema pravu države članice kojoj je zahtjev

podnesen, iako Uredba svojim odredbama zadire u ovom segmentu u nacionalne režime. Propisani su i dokumenti koje je podnositelj zahtjeva obvezan priložiti: ovjerena preslika odluke; izrijeka odluke upisana u standardni obrazac (sukladno dodatku I. Uredbe).

U konačnici treba se osvrnuti na činjenicu da će odluke koje dolaze iz država ugovornica multilateralnih konvencija prolaziti režim priznanja predviđen istima. Tomu će biti tako poglavito kod roditeljske skrbi u režimu Konvencije o mjerama za zaštitu djece te u režimu Haške konvencije o uzdržavanju.

7. MEĐUDRŽAVNA ADMINISTRATIVNA SURADNJA U POSTUPCIMA ZAŠTITE DJECE

Uz klasične se metode uređivanja situacija s međunarodnim obilježjem u konvencijskom režimu i režimu europskog *acquisa*⁹⁸ namijenjenom međunarodno obilježenim situacijama djeteta razvio i mehanizam međudržavne administrativne suradnje. Suvremena regulativa daje mu sve više zamaha i sve značajnije funkcije. Naime, dok su funkcije središnjih tijela Haške konvencije o otmici utemeljene na svrsi unificiranog pravila: hitnom povratku djeteta u državu njegova uobičajena boravišta, u okvirima se Haške konvencije o uzdržavanju središnjim tijelima povjeravaju brojne zadaće i ovlasti kojima je cilj osloboditi dijete sudjelovanja u složenom i skupom sudskom postupku za uzdržavanje s međunarodnim obilježjem da bi namjesto njega obvezu uzdržavanja ostvarila ili naplatila središnja izvršna tijela ugovornica takvih režima. Temeljne su karakteristike administrativne suradnje: formalizacija s pomoću tipiziranih obrazaca (koja olakšava provedbu sustava redovitog nadzora provedbe konvencijskih pravila) te strogi vremenski okviri za djelovanje.⁹⁹

BIBLIOGRAFIJA

I. Knjige i članci

1. Basedow, J., *The Effects of Globalization on Private International Law*, u: Basedow, J., Kono, J., *Legal aspects of globalization*, Kluwer Law International, The Hague, 2000.
2. Bouček, V., Hijerarhijska ljestvica izvora europskog građanskog procesnog prava na području europskog građanskog sudovanja, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 64:1 (2014), str. 5.–37.
3. Davi, A., *The Role of General Principles in EU Private International Law and the Perspectives of a Codification in the Field*, *Federalismi.it*, 17 (2018), str. 2.–12.

⁹⁸ Konvencijski režim Haške konvencije o mjerama za zaštitu djece, potom Haške konvencije o otmici, Haške konvencije o uzdržavanju, ali i Uredbe Brussels II *bis* te Uredbe o uzdržavanju u postupcima vezanim uz djecu u okviru njihova materijalnog polja primjene, prednost i prioritet daju administrativnoj suradnji.

⁹⁹ Župan; Drventić (2015) 151.–161.; Župan (2017) 265.–313.

4. Hoško, T, Novo uređenje međunarodnog privatnog prava u Republici Hrvatskoj – Zakon o međunarodnom privatnom pravu, *Zakonitost*, 1 (2019), 19.–31.
5. Fawcett, J. J.; Ní Shúilleabháin, M.; Shah, S., *Human Rights and Private International Law*, Oxford University Press, 2016.
6. Pietro, F. (ur.), *The External Dimension of EU Private International Law after Opinion 1/13*, Cambridge University Press, 2016.
7. Jessel-Holst, C.; Sikirić, H.; Bouček, V.; Babić, D. A., *Međunarodno privatno pravo – zbirka presuda Suda Europske unije*, Narodne novine, Zagreb, 2014.
8. Kunda, I.; Croatia, Beaumont, P.; Danov, M.; Trimmings, K.; Yüksel, B. (ur.), *Cross-Border Litigation in Europe*, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2017., str. 265.–272.
9. Louwrens, K., *The Impact of the European Convention on Human Rights on Private International Law*, Asser Press / Springer, The Hague / Berlin, Heidelberg, 2014.
10. Medić, I., *Priznanje i ovrha na području EU – uzajamno povjerenje i zaštita temeljnih ljudskih prava*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, 541 (2017), str. 283.–300.
11. Medić, I., Right to personal name and Croatian legal framework – de lege lata and de lege ferenda, u: Živković, M., (ur.), *4th balkan Conference Proceedings: Personal name in International Law and Private International Law*, Niš, Pravni fakultet u Nišu, 2016.
12. Mikelsone, G., The binding force of the case law of the Court of Justice of the European Union, *Jurisprudence*, 20:2 (2013), str. 469.–495.
13. Paulussen, C.; Takács, T.; Lazić, V.; Van Rompuy, B. (ur.), *Fundamental Rights in International and European Law Public and Private Law Perspectives*, Asser Press / Springer, The Hague / Berlin, Heidelberg, 2016.
14. Poretti, P., Pravo EU u građanskom procesnom pravu, u: Petrašević, T.; Vuletić, I. (ur.) *Procesno-pravni aspekti prava EU*, Pravni fakultet Osijek, Osijek, 2016., str. 91.–122.
15. Stark, B., When Globalization Hits Home: International Family Law Comes of Age, *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, 39 (2006), str. 1551.–1603.
16. Stalford, H., EU family law: A human rights perspective, u: Meeusen, J., Straetmans, G., Pertegás, M., Swennen, F., (ur.), *International family law for the EU*, Intersentia, Antwerpen, 2007.
17. Stuij, S., Some Aspects of the Application and Ascertainment of Foreign Law in the Light of Article 6 of the ECHR, u: Paulussen, C.; Takács, T.; Lazić, V.; Van Rompuy, B. (ur.), *Fundamental Rights in International and European Law*, Asser Press / Springer, The Hague / Berlin, Heidelberg 2015., str. 185.–211.
18. Sikirić, H., *Priznanje sudskih odluka po Uredbi Vijeća (EZ) br. 44/2001 od 22. prosinca 2000. o sudskoj nadležnosti i priznanju i ovrši odluka u građanskim i trgovačkim predmetima*, u: Sikirić, H. et al. (ur.), *In Honorem Krešimir Sajko*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 62:1–2 (2012), str. 289.–331.
19. Sikirić, H., Zakon o međunarodnom privatnom pravu, Tradicionalno XXXIII. savjetovanje – Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse, *Godišnjak*, 25 (2018), str. 61.–140.
20. Župan, M.; Medić, I.; Poretti, P.; Lucić, N.; Drventić, M., Croatian Practice in Cross-Border Family and Successions Matters, u: Viarengo I.; Villata F. (ur): *Planning the future of cross-border families: a path through coordination*, Hart Law Publishing, (u postupku).
21. Vuković, M.; Kunštek, E., *Međunarodno građansko postupovno pravo*, Zgombić i partneri, 2005.
22. Župan, M., *Izbor mjerodavnog prava u obiteljskim, statusnim i nasljednim stvarima*, Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, 33:2 (2012), str. 629.–667.

23. Župan, M., Roditeljska skrb u sustavu Haške konvencije o mjerama dječje zaštite iz 1996., u Rešetar, B. (ur.), *Pravna zaštita prava na (zajedničku) roditeljsku skrb*, Pravni fakultet Osijek, Osijek, 2012., str. 199.–222.
24. Župan, M., *Normiranje mjerodavnog prava za osobno ime - novina hrvatskog Zakona o međunarodnom privatnom pravu*, u Deskoski, T., (ur.) *Recent trends in European Private International Law – Challenges for the national legislations of the South East European countries*, Pravni fakultet Justinijan I, Skopje, 2012., str. 179.–193.
25. Župan, M.; Puljko, V.; Sukačić, M., Međunarodni ugovori o zamjenskom majčinstvu – nestaje li *paradigma mater semper certa est?*, *Pravni vjesnik*, 2 (2013), str. 7.–20.
26. Župan, M., Uzdržavanje u Europskoj uniji, u: Korać-Graovac, A.; Majstorović, I. (ur.), *Europsko obiteljsko pravo*, Narodne Novine, Zagreb, 2013., str. 267.–289.
27. Župan, M., Određivanje međunarodne nadležnosti u obiteljskopравnim stvarima, u: Garašić, J. (ur.), *Europsko građansko procesno pravo – izabrane teme*, Narodne novine, Zagreb, 2013., str. 147.–171.
28. Župan, M., Innovations of the 2007 Hague Maintenance Protocol, u: Beaumont, P.; Hess, B.; Walker, L.; Spancken, S. (ur.), *Recovery of maintenance in the EU and worldwide*, Hart Law Publishing, Oxford, 2014., str. 311.–328.
29. Župan, M.; Drventić, M., Naplata uzdržavanja u EU: u funkciji zaštite socio-ekonomski slabije strane?, *Društveni Ogledi*, 3(2015), str. 151.–161.
30. Župan, M., The best interest of the child – a guiding principle in administering cross-border child related matters?, u: Liefgaard, T.; Sloth-Nielsen, J. (ur.), *The United Nations Convention on the Rights of the Child. Taking Stock after 25 Years and Looking Ahead*, Brill | Nijhoff, 2017., str. 213.–229.
31. Župan, M., Europski prekogranični obiteljski postupci, u: Petrašević, T.; Vuletić, I. (ur.), *Procesno-pravni aspekti prava EU*, Pravni fakultet Osijek, Osijek, 2016., str. 125.–167.
32. Župan, M., Chapter 1: Scope of application, definitions and relation to other instruments; Chapter 10. Cooperation of Central Authorities, u: Honorati, C. (ed.) *Jurisdiction in matrimonial matters, parental responsibility and abduction proceedings. A Handbook on the Application of Brussels IIa Regulation in National Courts*, Giappichelli - Peter Lang, Torino, 2017., str. 1.–37., 265.–313.
33. Župan, M., Novi Zakon o međunarodnom privatnom pravu, *Hrvatska pravna revija*, 2(2018), str. 1.–12.
34. Župan, M.; Drventić, M., Parallel proceedings, Viarengo I., Villata F. (ur.): *Planning the future of cross-border families: a path through coordination*, Hart Law Publishing (u postupku).
35. Župan, M., 50 godina europske pravosudne suradnje u građanskim stvarima – 5 godina hrvatske primjene, *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*, 2019.

II. Međunarodni izvori

1. Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine, Međunarodni ugovori, broj 18/1997, 6/1999, 14/2002, 13/2003, 9/2005.
2. Konvencija o ostvarivanju alimentacijskih zahtjeva u inozemstvu iz 1956., 286 UNTS 3, Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori, 2/1960, Narodne novine, Međunarodni ugovori, broj 4/1994.
3. Haška konvencija od 5. listopada 1961. o ukidanju potrebe legalizacije stranih javnih isprava, Narodne novine, broj 11/2011.
4. Haška konvencija od 15. studenog 1965. o dostavi u inozemstvo sudskih i izvansudskih dokumenata u građanskim ili trgovačkim stvarima, Narodne novine, broj 10/2005.

5. Haška konvencija o građanskopravnim vidovima međunarodne otmice djece, Narodne novine, broj 8/2018.
6. Konvencija o pravima djeteta iz 1989, 1577 UNTS 3, Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori, broj 15/1990, Narodne novine, Međunarodni ugovori, broj 12/1993, 20/1997.
7. Haška konvencija od 19. listopada 1996. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju, izvršenju i suradnji u vezi s roditeljskom skrbi i mjerama za zaštitu djece, Narodne novine, broj 5/2009.
8. Protokol o pravu mjerodavnom za obveze uzdržavanja, SL EU L331/19.

III. Propisi i ostali akti EU-a

1. Pročišćene verzije Ugovora o Europskoj uniji i Ugovora o funkcioniranju Europske unije, SL EU C202/1.
2. Uredba Vijeća (EZ) br. 44/2001 od 22. prosinca 2000. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima, SL EU L12/1.
3. Uredba (EZ) br. 2201/2003 od 27. studenoga 2003. o nadležnosti i priznanju i ovrsi odluka u bračnim predmetima i predmetima roditeljske odgovornosti i o ukidanju Uredbe (EZ) br. 1347/2000, SL EU L338/1.
4. Odluka Vijeća od 5. listopada 2006. o pristupanju Zajednice Haškoj konferenciji o međunarodnom privatnom pravu, SL EU L297/1.
5. Opinion 1/03, Opinion pursuant to Article 300(6) od 7. veljače 2006., EC ECLI:EU:C:2006:81.
6. Konvenciju o nadležnosti te priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima, 2009., SL EU L339/3.
7. Povelja o temeljnim pravima Europske unije, 2010/C 83/02.
8. Uredba (EZ) Europskog parlamenta i Vijeća br. 4/2009. od 10. siječnja 2009. o međunarodnoj sudskoj nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju i ovrsi odluka te suradnji u predmetima uzdržavanja, SL EU L7/1.
9. Uredba Vijeća (EZ) br. 1206/2001 od 28. svibnja 2001. o suradnji između sudova država članica u izvođenju dokaza u građanskim ili trgovačkim stvarima, SL EU L174/1.
10. Uredba (EU) br. 1215/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2012. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima, SL EU L351/1.
11. Uredba (EU) br. 650/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 4. srpnja 2012. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznavanju i izvršavanju odluka i prihvaćanju i izvršavanju javnih isprava u nasljednim stvarima i o uspostavi Europske potvrde o nasljeđivanju, SL EU L 201/107.
12. Protokol br. 21. o položaju Ujedinjenog kraljevstva i Irske, 2012., SL EU C 202/295;
13. Uredba (EU) br. 606/2013, Europskog parlamenta i Vijeća od 12. lipnja 2013. o uzajamnom priznavanju zaštitnih mjera u građanskim stvarima, SL EU L181/4.
14. Odluka Vijeća od 9. travnja 2014. o izmjeni priloga I., II. i III. Odluci 2011/432/EU o odobrenju, u ime Europske unije, Haške konvencije od 23. studenoga 2007. o međunarodnoj naplati tražbina za uzdržavanje djece i drugih oblika obiteljskog uzdržavanja, SL EU L113/1.
15. Mišljenje Suda 1/13 od 14. listopada 2014, ECLI:EU:C:2014:2303.
16. Protokol br. 22. o položaju Danske, 2016., SL EU C202/298.
17. Uredba (EU) 2016/1191 Europskog parlamenta i Vijeća od 6. srpnja 2016. o promicanju slobodnog kretanja građana pojednostavnjenjem zahtjeva za predočavanje određenih javnih isprava u Europskoj uniji i o izmjeni Uredbe (EU) br. 1024/2012, SL EU L 200/1.

IV. Nacionalni propisi

1. Zakon o mirenju, Narodne novine, broj 18/2011.
2. Zakon o provedbi Uredbe Vijeća (EZ) br. 2201/2003 o području nadležnosti, priznanja i izvršenja sudskih odluka u bračnim sporovima i u stvarima povezanim s roditeljskom skrbi, Narodne novine, broj 127/2013.
3. Zakon o provedbi Uredbe Vijeća (EZ) br. 4/2009 o području nadležnosti, mjerodavnog prava, priznanja i izvršenja odluka te suradnji u stvarima koje se odnose na obveze uzdržavanja, Narodne novine, broj 127/2013.
4. Zakon o proglašenju zakona o potvrđivanju Konvencije o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem, Narodne novine, broj 5/2013.
5. Zakon o provedbi Uredbe (EU) br. 650/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 4. srpnja 2012. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznavanju i izvršavanju odluka i prihvaćanju i izvršavanju javnih isprava u nasljednim stvarima i o uspostavi europske potvrde o nasljeđivanju, Narodne novine, broj 152/2014.
6. Zakon o parničnom postupku, Narodne novine, broj 53/1991, 91/1992, 58/1993, 112/1999, 88/2001, 117/2003, 88/2005, 2/2007, 84/2008, 123/2008, 57/2011, 148/2011, 25/2013, 89/2014.
7. Ovršni zakon, Narodne novine, broj 112/2012, 25/2013, 93/2014.
8. Obiteljski zakon, Narodne novine, broj 116/2003, 17/2004, 136/2004, 107/2007, 57/2011, 61/2011, 25/2013, 5/2015, 103/2015.
9. Zakon o provedbi Konvencije o građanskopravnim vidovima međunarodne otmice djece, Narodne novine, broj 99/2018.

V. Praksa suda EU-a

1. Predmet C-195/08 PPU *Rinau* [2008] ECLI:ECLI:EU:C:2008:406.
2. Predmet C-403/09 *Detiček* [2009] ECLI:EU:C:2009:81.
3. Predmet C-523/07 A [2009] ECLI:EU:C:2009:225.
4. Predmet C-211/10 *Povse* [2010] ECLI:EU:C:2010:400.
5. Predmet C-256/09 *Purrucker* [2010] ECLI:EU:C:2010:437.
6. Predmet C-400/10 PPU *MCB* [2010] ECLI:EU:C:2010:582.
7. Predmet C251/12 *Van Buggenhouti Van de Mierop* [2013] ECLI:EU:C:2013:566.
8. Spojeni predmeti C-400/13 i C-408/13 *Sanders i Huber* [2014] ECLI:EU:C:2014:2461.
9. Predmet C376/14 C./M. [2014] ECLI:EU:C:2014:2268.
10. Predmet C-656/13 L [2014] ECLI:EU:C:2014:2364.
11. Predmet C-404/14 *Matoušková* [2015] ECLI:EU:C:2015:653.
12. Predmet C-184/14 A *protiv B* [2015] ECLI:EU:C:2015:479.
13. Predmet C-215/15 *Gogova* [2015] ECLI:EU:C:2015:763.
14. Predmet C-498/14 PPU *Bradbooke* [2015] ECLI:EU:C:2015:3.
15. Predmet C-467/16 *Schlömp* [2017] ECLI:EU:C:2017:993.
16. Predmet C-85/18 PPU *CV* [2018] ECLI:EU:C:2018:220.
17. Predmet C386/17 *Liberato* [2019] ECLI:EU:C:2019:24.

VI. Praksa ESLJP-a

1. *Menesson protiv Francuske*, Zahtjev br. 65192/11 i *Labassee protiv Francuske*, Zahtjev br. 65941/11, presuda od 26. travnja 2014.
2. *Paradiso i Campanelli protiv Italije*, Zahtjev br. 25358/12, presuda od 24. siječnja 2017.

VII. Nacionalna sudska praksa

1. Corte di Cassazione. RDIPP, 2004. 678, 683.
2. CA Paris, *Clunet Journal du droit international*, 130 (2003), 811, 814 *et seq.*
3. *De Cavel v. De Cavel* (No. 2.), 1980. ECR 731. str. 740.–741.